

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Marek Paulů

PROMLČENÍ JAKO PRÁVNÍ SKUTEČNOST

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová, Csc.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. července 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených a že tato nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31. července 2015

.....
Marek Paulů

Poděkování

Děkuji vážené paní doc. JUDr. Michaele Hendrychové, CSc., vedoucí mé diplomové práce, a to jak za její ochotu, odborné připomínky a cenné rady, které mi poskytovala při konzultacích, tak i za trpělivost, kterou prokázala při vedené mé práce.

Obsah

Úvod	1
1. Právní skutečnost	2
1.1 Právní skutečnosti závislé na vůli	2
1.2 Právní skutečnosti na vůli nezávislé	4
1.2.1 Čas	5
1.3 Složené právní skutečnosti	5
2. Právní institut promlčení	6
2.1 Pojem promlčení	6
2.2 Marné uplynutí promlčecí lhůty	8
2.3 Námitka promlčení	9
2.3.1 Námitka promlčení v řízení před soudem prvního a druhého stupně	9
2.3.2 Námitka promlčení versus dobré mravy	12
2.3.3 Vzdání se námítky promlčení	14
2.3.4 Námitka promlčení v synallagmatických právních poměrech	15
2.4 Předmět promlčení	17
2.5 Promlčení majetkových práv	18
2.5.1 Promlčení práva na odčinění újmy způsobené na přirozených právech člověka	19
2.5.2 Nepromlčitelnost práva na výživné	20
2.5.3 Nepromlčitelnost vlastnického práva	21
2.5.4 Nepromlčitelnost některých dalších majetkových práv	22
2.5.5 Promlčení zástavního a zadržovacího práva	23
2.5.6 Možnosti dovolat se promlčeného práva u vzájemných pohledávek a při započtení	25
3. Promlčecí lhůta	27
3.1 Počátek běhu promlčecí lhůty	27
3.1.1 Obecný počátek běhu promlčecí lhůty	27
3.1.2 Zvláštní ustanovení o počátku běhu promlčecí lhůty u vybraných práv	28
3.3 Délka promlčecí lhůty	32
3.3.1 Obecná ustanovení o délce promlčecí lhůty	32

3.3.2 Zvláštní ustanovení o délce promlčecí lhůty	34
3.4 Běh promlčecí lhůty	39
3.4.1 Stavení běhu promlčecí lhůty.....	39
3.4.2 Přetržení běhu promlčecí lhůty	41
4. Vznik a vývoj úpravy promlčení v civilních kodexech na území ČR v historickém pohledu	43
4.1 Římskoprávní úprava promlčení	43
4.2 Všeobecný občanský zákoník	45
4.3 Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937	48
4.4 Občanský zákoník z roku 1950	49
4.5 Občanský zákoník z roku 1964	51
5. Promlčení v právních řádech vybraných evropských zemí	54
5.1 Úprava promlčení v Německu	54
5.2 Úprava promlčení ve Velké Británii	55
Závěr	57
Seznam zkratek	58
Seznam použité literatury a pramenů	59
Resumé	65
Abstract	66
Klíčová slova	68

Úvod

Promlčení je pozoruhodný právní institut, jehož podstatou je oslabení práva oprávněné osoby, a to zejména v důsledku plynutí, přesněji uplynutí lhůty stanovené k jejímu uplatnění. Jedná se o právní institut, jehož kořeny sahají až do doby antického Říma a římského práva, a přesto je i dnes nedílnou součástí moderních právních kodifikací, a to nejenom v oblasti práva občanského.

Promlčení je komplexní právní skutečností, která koreluje s mnohými principy občanského práva. Díky tomu může posloužit i jako objekt, na němž bude demonstrováno fungování řady dalších institutů platného práva.

Disponovat znalostmi úpravy promlčení je užitečné z mnoha hledisek. Člověk by měl samozřejmě o svá práva náležitě dbát a chovat se v souladu se zásadou „*vigilantibus iura*“. Ne každý však své záležitosti a problémy řeší v okamžiku, kdy se vyskytnou, naopak značný je počet těch, kteří řešení začnou hledat na poslední chvíli. Tito lidé pak více než ostatní docení, budou-li najisto vědět, jak dlouho ještě mohou s řešením svých problémů otálet.

Další důvod, proč je dobré ovládat problematiku promlčení, může být ryze pragmatický, až utilitaristický. Promlčení je mocným nástrojem, jehož akční rádius dopadá na široké spektrum rozličných práv i situací. Každý advokát proto s otevřenou náručí vítá, může-li spor vyhrát jenom tím, že namítne promlčení žalovaného práva, namísto toho, aby byl nucen užít složité a často ne tak účinné právní argumentace.

V této diplomové práci je nejprve pojednáno obecně o právních skutečnostech a poté jsou blíže rozebrány i jejich podkategorie.

Druhá a třetí kapitola je zaměřena na velmi detailní rozbor institutu promlčení, a to včetně jeho jednotlivých složek, s důrazem na úpravu *de lege lata*, za současné komparace s právní úpravou předcházející. S ohledem na krátkou účinnost občanského zákoníku je výklad doplňován o judikaturu, jejíž závěry lze vztáhnout i na úpravu nové kodifikace.

Ačkoliv je z tématu diplomové práce zřejmé, že hlubší analýza promlčení v občanskoprávních kodifikacích, jež se u nás v průběhu času vystřídal (a potažmo i charakteristika kodifikací samých), by neměla být středobodem této práce. Přesto je ve čtvrté kapitole úpravě promlčení v římském právu, všeobecném občanském zákoníku a československých civilních kodexech věnován nemalý prostor. Tato skutečnost budiž ospravedlněna názorem, že jen stěží lze správně porozumět stávající úpravě, tuto uchopit a třeba jí i něco vytknout, nebude-li nám znám její evoluční proces i historický kontext.

Závěrečná pátá kapitola přináší stručný vhled do pojetí promlčení v zahraničních právních úpravách. Z mnohých, které by připadaly v úvahu, byla zvolena úprava německá, jako našemu právnímu řádu blízký zástupce kontinentálního systému právní kultury, a to i s přihlédnutím k faktu, že podobně blízká úprava rakouská je nastíněna již v kapitole čtvrté. Jako zástupce anglosaského typu právní kultury, protipólu právní kultury kontinentální, byla zvolena úprava promlčení na území Velké Británie.

1. Právní skutečnost

Právo je ve své objektivní dimenzi pokládáno za soubor právních norem, do nichž jsou implementována pravidla chování. Obsah těchto norem je odrazem přesvědčení normotvůrce, že v nich zakotvené možnosti i limity chování subjektů práva jsou žádoucí, přičemž tomuto chování poskytuje právní ochranu. V rovině subjektivní lze právo vymezit jako míru možného a dovoleného chování zaručeného právem objektivním. Právo v subjektivním smyslu, tedy subjektivní právo, je, zejména pro snazší uchopení jeho odlišení od práva objektivního, označováno také jako oprávnění.¹

*„Právní skutečnost je objektivní skutečnost, kterou objektivní právo, tj. právo v objektivním smyslu, jednak bere na zřetel (a tudíž je schopno s ní pracovat), jednak s ní spojuje právní následky.“*² Jinými slovy lze říci, že se jedná o takové objektivní skutečnosti právem reflektované, které jsou způsobilé vyvolat právně relevantní následky.

1.1 Právní skutečnosti závislé na vůli

Civilistika dělí právní skutečnosti do dvou základních kategorií, a to na základě přítomnosti (či absence) složky volní. Toto dělení ostatně odráží i rubriky ustanovení části první, hlavy páté, dílů prvního a druhého zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“), ve kterém zákonodárce na základě výše zmíněného klíče dělí právní skutečnosti na právní jednání a právní události.

Mezi právní skutečnosti, pro které je přítomnost vůle esenciální podmínkou, se obvykle řadí právní jednání a konstitutivní rozhodnutí orgánů veřejné moci.³ Zákonodárce v ustanoveních části první, hlavy páté občanského zákoníku právní jednání explicitně nedefinuje. V ustanovení § 545 občanského zákoníku je toliko uvedeno, že *„právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe*

¹ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 29

² srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 154-155

³ Tamtéž.

stran.“ Jinými slovy lze říci, že právní jednání je takové chování osoby, které je s to založit, změnit či zrušit subjektivní práva a povinnosti, tzn. způsobit právní následky.

Ačkoliv bylo v naší právní teorii i civilistice dlouholetou tradicí rozlišovat právní skutečnosti, jež jsou na lidské vůli závislé, na právní a protiprávní jednání (tehdejší terminologií „právní úkony“)⁴, lze toto dělení označit přinejmenším za sporné. Dle ustanovení § 545 občanského zákoníku „Právní jednání vyvolává právní následky, (...)“. A přestože je v ustanovení § 547 občanského zákoníku vysloveno, že „Právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.“, nelze v případě, že právní jednání zákonu či dobrým mravům odporuje, vyvozovat, že by se o právní jednání nejednalo, neboť tato norma neobsahuje takovou sankci (je imperfektní). Protiprávní jednání tedy není samostatnou kategorií, nýbrž jde o právní jednání, ergo projev vůle, jehož následky jsou právem reprobované (zakázané, jsoucí s ním v rozporu).⁵

Po právu i protiprávně lze jednat jak přímým konáním (komisivně), tak i opomenutím (omisivně). Jedná-li subjekt práva protiprávně, dopouští se tzv. deliktu. Důsledkem deliktu, tedy právního jednání právem reprobovaného, je povinnost strpět sankce z takového jednání vyplývající. Tato povinnost se označuje jako právní odpovědnost.

Jak je uvedeno výše, právními skutečnostmi, pro něž je charakteristická přítomnost vůle, jsou i konstitutivní rozhodnutí orgánů veřejné moci. Konstitutivními rozhodnutími orgánů veřejné moci lze rozumět projevy vůle orgánů veřejné moci, kterými rozhodují o právech a povinnostech, čímž způsobují právní následky. Konstitutivní rozhodnutí mají právní účinky *ex nunc*, neboť nabytím právní moci těchto rozhodnutí jsou konkrétní práva a povinnosti dotčených subjektů nově upravena. Naproti tomu mohou orgány veřejné moci vydat i rozhodnutí deklaratorní, mající právní účinky *ex tunc*, jimiž pouze osvědčují (deklarují) právo či povinnost vzniklé z původní právní skutečnosti, avšak tato rozhodnutí nelze v žádném případě považovat za právní skutečnosti mající hmotněprávní následky.⁶

⁴ srov. KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 141 či GERLOCH, A. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 143-149

⁵ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 158

⁶ shodně KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 145

Pro úplnost je nezbytné dodat, že mezi výše uvedené právní skutečnosti, jež jsou charakterizovány přítomností vůle, je často řazeno i vytvoření věci. Takové zařazení však není zcela bezrozporné, neboť je možné věc vytvořit i bez přítomnosti vůle.⁷

1.2 Právní skutečnosti na vůli nezávislé

Druhou základní kategorií právních skutečností jsou, jak je uvedeno výše, právní události. Právními událostmi rozumíme takové na vůli subjektu nezávislé skutečnosti, které jsou součástí objektivní reality a s nimiž právní normy za určitých okolností spojují právní následky.⁸

V posledních letech došlo z pohledu civilního práva k výrazné změně v nahlížení na institut právních skutečností, přesněji právních událostí. Jak právní teoretici, tak i civilisté doplňovali právní skutečnosti o kategorii „protiprávních stavů“. Protiprávní stav byl právními teoretiky definován například jako „výsledek působení skutečnosti nezávislé na lidské vůli, který není v souladu s dikcí právní normy.“⁹ V současném pojetí civilního práva ovšem již protiprávní stav jako samostatná kategorie právních skutečností chybí. Občanskoprávní doktrína nově uvádí, že v případě, nastane-li právní událost, je tato způsobilá vyvolat právní následky, které jsou buď příznivé (pozitivní), či nepříznivé (negativní). Právní události vyvolávající příznivé právní následky bývají předvídatelné a nemají sankční charakter. Těmito jsou např. narození člověka, dosažení určitého věku či uplynutí lhůty.¹⁰ Uplynutí lhůty s sebou může nést i právní následky „nepříznivé“, podstatné ale je, že tyto jsou předvídatelné a nezřídka je třeba, aby k uplynutí lhůty přistoupila i další právní skutečnost (viz promlčení dále). Naproti tomu nepříznivé právní následky, tedy právní následky v zásadě neočekávané, mohou být způsobeny např. krupobitím, úderem blesku či povodní¹¹.

⁷ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 155

⁸ odlišně GERLOCH, A. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 149, Autor citovaného textu právními událostmi rozumí toliko mimovolní právní skutečnosti, s nimiž spojené následky jsou v souladu s normami práva.

⁹ srov. HARVÁNEK, J. a kolektiv autorů. *Teorie práva, I. vydání*. Brno: MU, 1998 s. 199

¹⁰ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 202

¹¹ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 202

1.2.1 Čas

Čas je fenomén, který v právu sehrává nezastupitelnou úlohu. Řada právních institutů, ať už jde o promlčení, prekluzi, vydržení či jiné, je na běhu času či na určitém časovém okamžiku existenčně závislá, neboť bez naplnění časové podmínky nemohou tyto vyvolat žádné právní následky. Čas lze proto označit za právní událost *sui generis*.

1.3 Složené právní skutečnosti

Ke vzniku právního následku dochází neřídka i kombinací jednotlivých právních skutečností. Ideálním příkladem této složené (komplexní) právní skutečnosti je právě institut promlčení, který sestává ze dvou právních skutečností – uplynutí promlčecí lhůty (právní událost) a platného vznesení námitky promlčení (právní jednání).¹²

¹² srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 156

2. Právní institut promlčení

2.1 Pojem promlčení

Promlčení lze obecně definovat jako důsledek marného uplynutí lhůty stanovené k vykonání určitého práva. Podstata tohoto hmotněprávního institutu spočívá v oslabení práva oprávněného subjektu, neboť jeho úspěšná uplatnitelnost se nově stala závislou na splnění další podmínky – nevznesení námitky promlčení povinným u soudu^{13, 14}. Vznese-li totiž povinný námitku promlčení a jsou-li splněny zákonné předpoklady promlčení, tj. nekonání oprávněného a uplynutí promlčecí lhůty, soud oprávněnému právo nepřizná, ježto zanikl nárok. Právo, ač ochuzeno o nárok, však trvá dál v podobě práva naturálního. Právo naturální je charakteristické tím, že postrádá soudní ochranu. Nelze ho tedy vynutit soudem proti vůli dlužníka. Absence vynutitelnosti však nebrání dlužníkovi plnit z vlastní vůle. Plní-li takto dlužník svůj dluh, plní *debite* (náležitě, jinými slovy „po právu“), proto tedy, přijme-li věřitel takového dlužníkovu plnění, nerozšíří svou majetkovou sféru nezákonným bezdůvodným obohacením, nýbrž přijme po právu to, co mu dlužník dluhoval. K plnění *indebite* (bez závazku) dojde například v případě, kdy dlužník plní dluh, který ovšem v době plnění už prekludoval. Takové plnění věřitelovo bezdůvodné obohacení přirozeně zakládá.

Promlčení jako právní institut je nerozlučně spjato s tokem času. Je možno konstatovat, že právě plynutí času a potřeba jeho reflexe v právu stojí za vznikem institutu promlčení a jeho implementací do právních řádů. Obecně lze říci, že subjektivní právo není záležitostí pouhého okamžiku, nýbrž existuje po určitou, kratší či delší, dobu. Je přitom lhostejné, zda se jedná o práva osobní, majetková či jiná.

Promlčení je právní skutečností, jejíž smysl a význam koreluje s římskoprávní zásadou *vigilantibus iura scripta sunt* (volně přeloženo jako „právo patří bdělým“). Podstatu a účel promlčení poměrně zdařile vystihl Ústavní soud v odůvodnění svého usnesení ze dne 4. července 2002, ve kterém na podporu svého rozhodnutí uvádí mimo

¹³ Bude-li se dále v textu uvádět uplatnění práva u soudu, bude toto platit i pro řízení před rozhodcem (viz ust. § 3017 občanského zákoníku)

¹⁴ odlišně ELIÁŠ, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2, s. 49. Dle autora textu platí, že „(...) promlčením subjektivního práva zaniká nárok, který je složkou subjektivního práva, s tím, že právo samo nadále trvá jako naturální (...)“.

jiné následující - „Ústavní soud v této souvislosti zdůrazňuje, že účelem promlčení je jednak stimulovat subjekty k včasnému vykonání subjektivních občanských práv (pohledávek), jednak čelit tomu, aby dlužníci nebyli ohledně svých povinností vystaveni po časově neurčitou dobu donucujícímu zákroku (tzv. vynutitelnosti) ze strany soudů. Tím institut promlčení v souladu s požadavkem právní jistoty brání existenci dlouhotrvajících občanských subjektivních práv a jim odpovídajících povinností, které jsou – zejména pokud jde o jejich dokazování po uplynutí delší doby – vždy spjaty s určitou sporností. Lze tedy říci, že povinnému subjektu je poskytnuta námitka promlčení jako účinná možnost ochrany před výše uvedenými negativními dopady dlouhotrvajících občanských subjektivních práv.“¹⁵ Zde bude vhodné poukázat na nepřesnost, jíž se Ústavní soud v odůvodnění svého usnesení dopustil. Není pravdou, že institut promlčení má bránit existenci dlouhotrvajících občanských subjektivních práv bezvýjimečně. Dle tohoto výkladu by *stricto sensu* promlčení mohlo a mělo zamezit trvání všech dlouhotrvajících práv, například tedy i dlouhodobému nájmu bytu, což beze sporu není v souladu se smyslem tohoto právního institutu. Za podstatu promlčení lze označit to, aby právu, jež existuje po nějaký čas a které mělo již být uplatněno, a přesto nebylo, popř. mělo skončit, nebyla poskytována ochrana ze strany veřejné moci po neomezeně dlouhou dobu.

Definici účelu promlčení obsaženou v právní větě výše uvedeného usnesení Ústavního soudu později s drobnými úpravami přejímá pro odůvodnění svého rozhodnutí i Nejvyšší soud České republiky¹⁶ (dále jen „Nejvyšší soud“), čímž jest možno tuto považovat za judikaturou ověřenou a stabilní. Dlužno podotknout, že k tomu, aby mohly *ex lege* nastat právní následky vyplývající z institutu promlčení, je třeba účel (smysl) promlčení naplnit. K tomu, aby se tento účel naplnil, je zapotřebí:

- marného uplynutí promlčecí lhůty (běh času + nekonání oprávněného),
- vznesení námítky promlčení.¹⁷

¹⁵ srov. usnesení ÚS ČR ze dne 4.7.2002, sp. zn. III. ÚS 21/02, dostupné na www.usoud.cz

¹⁶ srov. rozsudek NS ČR ze dne 24.7.2008, sp. zn. 33 Odo 846/2006, dostupný na www.nsoud.cz

¹⁷ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 406-407

2.2 *Marné uplynutí promlčecí lhůty*

Promlčecí lhůta, možná přesněji sama „lhůta“, je termín, jenž je, viděno optikou občanského zákoníku, nezbytné ve vztahu k promlčení zcela přesně definovat a odlišit od dalšího, dříve často zaměňovaného, termínu „doba“.

Před nabytím účinnosti občanského zákoníku bylo užívání termínů „doba“ a „lhůta“ v právních předpisech soukromého práva nekonzistentní a tyto termíny byly téměř libovolně zaměňovány. Je pravdou, že postupem času se páteční předpisy soukromého práva [zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník z roku 1964“) a zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obchodní zákoník“)] ustálily v souvislosti s promlčením na termínu „promlčecí doba“, nicméně někdejší zákoník práce (zákon č. 65/1965 Sb., ve znění tehdejších předpisů) užíval až do svého zrušení, ke kterému došlo dne 1. ledna 2007 zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce, termín „promlčecí lhůta“. Občanský zákoník tuto dvojkolejnost a zmatečnost starších úprav odstraňuje, když užití těchto termínů důsledně diferencuje. Tato diferenciace je obsažena v důvodové zprávě k občanskému zákoníku, přesněji v části věnované ustanovení § 609, kde se uvádí, že „*Lhůtou je čas vymezený určité osobě, aby si projevem vůle zachovala vlastní právo. V ostatních případech jde o dobu.*“¹⁸ Toto poměrně stroze definované rozlišení je možno rozvést tak, že za lhůtu je považován časový úsek, v jehož limitech je oprávněnému subjektu umožněno uplatnění jeho práva (např. u soudu či, jde-li o záruční lhůtu, prodejce apod.). Doba je naproti tomu takový časový úsek, na jehož konci zaniká právo nebo povinnost bez dalšího, aniž je k takovému následku zapotřebí projevit nějakou vůli.¹⁹

Z předcházejícího textu je zřejmé, že úspěšnému vznesení námitky promlčení musí předcházet marné uplynutí promlčecí lhůty. Termín „marnost“ uplynutí promlčecí lhůty vyjadřuje, jakým způsobem plynula, přesněji, jak uplynula tato lhůta. Uplyne-li promlčecí lhůta marně, je zřejmé, že oprávněný v této lhůtě k tomu, aby ochránil a vydobyl si svá práva, ničeho nekonal.

¹⁸ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 144

¹⁹ srov. LAVICKÝ, P., POLIŠENSKÁ, P. *Judikatura k rekonstrukci. Promlčení a prekluze*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013, s. 10

2.3 Námitka promlčení

Oslabení práva oprávněného tím, že zanikne jeho nárok, nenastává bez dalšího uplynutím promlčecí lhůty, nýbrž je nezbytné, aby byla v rámci soudního řízení platně vznesena námitka promlčení. Obě tyto podmínky, tedy marné uplynutí promlčecí lhůty a vznesení námítky promlčení, musejí být splněny kumulativně.

Ustanovení § 610 odst. 1 věty první občanského zákoníku říká, že „*K promlčení soud přihlédne, jen namítne-li dlužník, že je právo promlčeno.*“ Uvedené ustanovení lze interpretovat tak, že soud nejenže není oprávněn, resp. povinen *ex officio* zkoumat, zda uběhla (či neuběhla) promlčecí lhůta. V tomto ustanovení je i implicitně stanoveno, že soud dlužníka na možnost vznést námitku nikterak neupozorní. Právo vznést námitku promlčení je výlučným právem dlužníka, a proto by se jednání, kterým by soud dlužníka na tuto možnost upozornil, dalo považovat za zákonem nezakotvenou ingerenci v řízení a porušení principu rovnosti „zbraní“ stran sporu, neboť institut námítky promlčení je povahy hmotněprávní, resp. s hmotněprávními důsledky.²⁰ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“), v ustanovení § 5 ukládá tuto citovanou povinnost - „*Soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech.*“ Soud tedy má povinnost zabezpečit, aby účastník řízení nebyl zkrácen na svých právech v důsledku nedostatečných znalostí procesních práv a povinností, jimiž může v řízení disponovat. S ohledem na princip enumerativnosti veřejnoprávních pretenzí ve spojení s absentujícím zákonným zmocněním je zřejmé, že soud nesmí upozornit účastníka na jeho právo vznést námitku promlčení, a tím *via facti* narušit konstrukci právního pravidla *vigilantibus iura*.

2.3.1 Námitka promlčení v řízení před soudem prvního a druhého stupně

Jednou ze zásad, na nichž je civilní (a nejenom civilní)²¹ proces sporný založen, je zásada hospodárnosti, jejímž projevem je princip koncentrace řízení. „*Její význam je spatřen v tom, že strana soudního řízení musí v jistém oddílu řízení vykonávat pod*

²⁰ srov. ŠVESTKA, J. in JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 9. vydání, Praha: C. H. Beck, 2004, s. 363

²¹ srov. ust. § 6 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

*následkem prekluze současně veškeré procesní úkony, pro něž byl tento oddíl určen, třebaže jeden z nich stačil k dosažení cíle, takže ostatní úkony byly činěny jen pro případ potřeby.*²² Jinými slovy lze říci, že koncentrace řízení je princip, jenž nutí účastníky sporu, aby v řízení projevovali větší aktivitu, a to tím, že budou navrhnout nové důkazy a tvrdit nové skutečnosti v časových úsecích pro takové úkony zákonodárcem stanovených, čímž by mělo být zabráněno nepřiměřeným průtahům řízení.

Námítka promlčení, úkon hmotného práva, však tímto platným a užitečným procesním principem přinejmenším otfřásá, neboť, jak plyne z ustálené judikatury Nejvyššího soudu²³ a příkladmo z odůvodnění níže citovaného rozsudku Nejvyššího soudu pod spisovou značkou NS 29 Odo 100/2006, za splnění zákonných podmínek lze námitku promlčení úspěšně (se zamýšlenými důsledky) vznést i v průběhu řízení odvolacího. *„(...) k námitce promlčení vznesené až v průběhu odvolacího řízení podléhajícího režimu neúplné apelace lze přihlídnout jen tehdy, vyplývá-li ze skutečností, jež vyšly najevo nebo byly zjištěny před soudem prvního stupně, nebo ze zjištění učiněného na základě důkazů navržených před soudem prvního stupně, že právo je skutečně promlčeno.*“

Diskuze na téma, zda lze úspěšně vznést námitku promlčení až v odvolacím řízení, byla znovu rozvířena zejména po rozsáhlé novele občanského soudního řádu zákonem č. 30/2000 Sb., která do něj vnesla mimo jiné i nová ustanovení § 119a a § 205a. Do účinnosti zákona č. 30/2000 Sb., která nastala 1. ledna 2001, byla možnost úspěšného uplatnění námitky promlčení v odvolacím řízení právní teorií i soudní praxí beze zbytku přijímána. Tato novelizace ovšem soudní praxi rozštěpila názorově ve dvě.

Jedna část soudní praxe i nadále tvrdí, že takové uplatnění námitky promlčení možné je, neboť posouzení námitky a její důvodnosti je otázkou právního hodnocení, nikoliv tedy otázkou skutkovou. Jako pramen takového novelou nepoznamenaného tvrzení lze uvést rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. října 2003²⁴, jenž výslovně uvádí, že námitku promlčení nelze považovat za uplatnění skutečností ve smyslu ustanovení § 119a, § 205a a § 211 občanského soudního řádu. I když se dlužník touto

²² HORA, V. *Učebnice civilního práva procesního*. Praha: Nákladem spolku československých právníků Všehrad, 1947, s. 210-212

²³ srov. rozsudek NS ČR ze dne 27.5.2008, sp. zn. 32 Cdo 4291/2007, dostupný na www.nsoud.cz, nebo také rozsudek NS ČR ze dne 29.10.2003, sp. zn. 32 Odo 879/2002, dostupný na www.nsoud.cz

²⁴ srov. rozsudek NS ČR ze dne 29.10.2003, sp. zn. 32 Odo 879/2002, dostupný na www.nsoud.cz

námítkou dovolává právní skutečnosti, tedy uplynutí promlčecí doby (v současné terminologii občanského zákoníku „lhůty“), uplatňuje touto toliko právo dovolat se promlčení, neuplatňuje proto takové skutečnosti, které by byl nucen uvést s ohledem na svou povinnost tvrzení. Na závěr svého rozsudku Nejvyšší soud dodává, že právo dlužníka vznést námitku promlčení není koncentrováno žádným hmotněprávním ani procesním předpisem do konkrétního stádia řízení.

Opačný názor soudní praxe nachází své těžiště ve výkladu ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu. Zde upravená povinnost tvrzení se vztahuje na všechny pro rozhodnutí významné „skutečnosti“, nikoliv tedy „skutková tvrzení“. Jazykovým výkladem pak zastánci tohoto názoru docházejí k závěru, že termín „skutečnosti“ je ve srovnání se „skutkovými tvrzeními“ termínem širším.²⁵ Je-li tedy námitka promlčení subsumována pod tento širší termín, vztahuje se na ni režim neúplné apelace zakotvený v ustanovení § 119a za podmínek plynoucích z ustanovení § 205a a § 211a občanského soudního řádu. Občanský soudní řád výslovně uvádí, že se jedná o povinnost předsedy senátu poučit účastníky o tom, že musí označit všechny rozhodné skutečnosti a důkazy dříve, než je ve věci vyhlášeno rozhodnutí. Námitka promlčení uplatněná až v odvolacím řízení by proto byla novotou, jež princip neúplné apelace, typický pro civilní odvolací řízení v českém právním řádu, zásadně nepřipouští.

Zastánci nepřípustnosti námítky promlčení v odvolacím řízení nadto uvádějí, že i kdyby byl přijat názor, že námitku promlčení nelze zahrnout do termínu „rozhodné skutečnosti“, neboť toto není výrazem úmyslu zákonodárce, nýbrž jen důkaz jeho nedůslednosti, neznamená to, že by taková námitka mohla být v odvolacím řízení s úspěchem uplatněna. Je nepochybné, že námitka promlčení je otázkou a tvrzením právního charakteru, taktéž v sobě ale zahrnuje i tvrzení skutkové, neboť, je-li dlužníkem vznesena, ke svému zamýšlenému účinku musí být před soudem prokázána. A toho nelze docílit ničím jiným, než že budou soudu předloženy důkazy. Z tohoto důvodu musejí být jakékoliv důkazy neuvedené před soudem prvního stupně právem považovány za nepřípustné novum.

Nepřípustným důsledkem koncepce umožňující vznést námitku promlčení v odvolacím řízení by byla i skutečnost, že by strana, vůči níž se promlčení namítá, byla zbavena možnosti obrany proti takovému tvrzení, neboť princip neúplné apelace

²⁵ srov. DERKA, L. *Námitka promlčení vznesená v odvolacím řízení*. Soudní rozhledy. 2003, č. 2.

neumožňuje, jak je uvedeno výše, uplatnění důkazů vyvracejících toto tvrzení, *ergo* novot v odvolacím řízení. Je pak velmi nepravděpodobné, že by oprávněný ve svých skutkových tvrzeních uvedených v řízení před soudem prvního stupně užil takových argumentů, jež by byly s to popřít oprávněnost námitky promlčení. V tomto případě se *via facti* jedná beze sporu o narušení principu rovnosti účastníků řízení.²⁶

Dle názoru autora této diplomové práce lze považovat názor zastávající nepřípustnost námitky promlčení v odvolacím řízení za správný, neboť vykazuje vyšší míru logické koherence a lépe odpovídá principům panujícím v tuzemském občanském soudním řízení.

2.3.2 Námitka promlčení versus dobré mravy

Jak již bylo výše uvedeno, vznesením námitky promlčení se dlužník snaží dosáhnout takové situace, kdy bude věřitelova pohledávka za ním (dospělá a v jiných ohledech bezvadná) označena v příslušném řízení za promlčenou, čímž bude dlužník zproštěn povinností plnit. V praxi ovšem mohou nastat situace, kdy se vznesení námitky promlčení bude jevit jako rozporné s dobrými mravy. Platná právní úprava neobsahuje ustanovení o podrobení námitky promlčení testu souladu s dobrými mravy, pročež bude tato otázka řešena v následujícím textu.

Institut dobrých mravů (lat. *boni mores*) je jedním z nejstarších právních principů, která má kořeny již v právu římském. Jejím prostřednictvím dochází k prověření jednání subjektu z hlediska mravnosti, slušnosti a poctivosti. Přestože se jedná o právní *terminus technicus*, za účelem jeho výkladu na něj lze pohlížet i optikou oborů mimoprávních, např. filosofie. K tomuto záměru může sloužit kupř. Kantův kategorický imperativ jako základ přirozené morálky. Tento německý filosof formuloval svůj kategorický imperativ následovně: „*Jednej tak, jako by se maxima tvého jednání měla na základě tvé vůle stát obecným přírodním zákonem.*“²⁷

Nejvyšší soud byl v rámci svého rozhodování taktéž nucen vypořádat se s institutem dobrých mravů, přičemž ho objasnil v právní větě jednoho ze svých

²⁶ BUREŠOVÁ, S., ZOUBEK, H.. Uplatnění námitky promlčení v odvolacím řízení. *Soudní rozhledy*. 2005, č. 5.

²⁷ KANT, I., *Základy metafysiky mravů*. 2. vydání. Praha: Svoboda, 1990, s. 84

rozhodnutí - „Dobré mravy netvoří uzavřený a petrifikovaný normativní systém, jsou spíše měřítkem etického hodnocení konkrétních situací a jejich souladu s obecně uznávanými pravidly slušnosti a poctivého jednání. Rozpor právního úkonu s dobrými mravy je třeba posuzovat v každém případě individuálně, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem jednání účastníků v příslušném období a k jejich tehdejšímu postavení.“²⁸ Z výše citovaného judikátu tedy mimo jiné vyplývá, že dobré mravy jsou institutem, jehož obsah je definován míněním a stupněm vývoje společnosti, pročež se může měnit v závislosti na místě i čase.

Dobré mravy jsou jednou ze stěžejních zásad, na nichž je vystavěn i občanský zákoník a občanské právo jako takové. Hned v úvodních ustanoveních občanského zákoníku, přesněji v ustanovení § 1 odst. 2 věty za středníkem, je zakotvena dispozitivita právních norem, která opravňuje osoby sjednat si práva a povinnosti odchylně od zákona, avšak pouze za dodržení požadavku souladu takovýchto ujednání mimo jiné i s dobrými mravy. Nezbytnost splnění tohoto požadavku dokládají ustanovení části první, hlavy páté, oddílu šestého občanského zákoníku. Ustanovení § 580 odst. 1 říká, že „*Neplatné je právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.*“ Ustanovení § 588 věty první potom výše uvedené pravidlo doplňuje tím, že soud přihlédne k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, a to i bez návrhu.

Z ustálené praxe Ústavního i Nejvyššího soudu lze usuzovat, že vznesení námítky promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje, neb se jedná o legální institut civilního práva použitelný na všechna práva, jež se promlčují. Jedním dechem ale dlužno dodat, že může nastat situace, kdy bude vznesení námítky promlčení výrazem zneužití práva na úkor účastníka. Tato situace může nastat v případě, kdy je námítka promlčení vznesena vůči účastníkovi řízení, který marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinil a vůči němuž by zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí lhůty byl, s ohledem na rozsah a charakter jím uplatňovaného práva včetně důvodů, pro které své právo včas neuplatnil, nepřiměřeně tvrdým postihem.²⁹ Pro ilustraci a lepší uchopení složité konstrukce námítky promlčení vznesené v rozporu s dobrými mravy bude

²⁸ srov. rozsudek NS ČR ze dne 26.9.2007, sp. zn. 32 Cdo 150/2007, dostupný na www.nsoud.cz

²⁹ srov. náleží ÚS ČR ze dne 26.6.2012, sp. zn. I. ÚS 718/11, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>

užitečné uvést konkrétní případ z judikatury Ústavního soudu. V nálezu ze dne 25. května 2011³⁰ se Ústavní soud zabýval „nemravností“ námitky promlčení v záležitosti náhrady nemajetkové újmy v penězích. Stěžovatelka žádala náhradu nemajetkové újmy po odsouzených pachatelích trestného činu (zvláště závažného zločinu)³¹ vraždy její dcery, avšak její žaloba byla zamítnuta s ohledem na uplynutí promlčecí lhůty. Relevantní v této záležitosti je ovšem fakt, že v okamžiku, kdy počala běžet promlčecí lhůta, se na právo na náhradu nemajetkové újmy nenahlíželo jako na právo podléhající promlčení. Této změny bylo dosaženo až 2 roky po podání žaloby soudu první instance (která byla podána po více jak 7 letech od počátku běhu promlčecí lhůty), a to rozsudkem velkého senátu Nejvyššího soudu.³² Městský soud v Praze svým rozsudkem, který se již řídil právním názorem obsaženým ve výše uvedeném sjednocujícím rozsudku Nejvyššího soudu, žalobu zamítl, čímž rozhodl formálně správně, avšak s ohledem na korektiv „mravnosti“ námitky promlčení bylo toto rozhodnutí v daném případě nezákonné.

2.3.3 Vzdání se námitky promlčení

Občanský zákoník je koncipován tak, aby smluvním stranám zaručoval co možná nejširší smluvní volnost k ujednání vlastních práv a povinností konkrétního závazkového poměru při zachování a dodržování jeho kogentních ustanovení.³³ Tato skutečnost je reflektována zejména převažující dispozitivitou jednotlivých ustanovení, *ergo* možností se od norem v nich stanovených smluvními ujednáními odchýlit.

Jednou z konsekvencí vyplývajících z této smluvní svobody je i opuštění generálního zákazu vzdát se jakéhokoliv práva, které může vzniknout až v budoucnosti. Tento zákaz, jenž zakotvoval občanský zákoník z roku 1964 v ustanovení § 574 odst. 2³⁴, se po právu jeví jako již překonaný. Při takto široce nastavené smluvní volnosti je ovšem nezbytné, s ohledem na zachování dalších právních principů, na nichž je občanský zákoník vystavěn (příkladem takového je princip ochrany slabší smluvní

³⁰ srov. nálezu ÚS ČR ze dne 25.5.2011, sp. zn. IV. ÚS 2842/10, dostupný na <http://nalus.usoud.cz>

³¹ viz ust. § 14 odst. 3 ve spojení s ust. § 140 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

³² srov. rozsudek NS ČR ze dne 12.11.2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008, dostupný na www.nsoud.cz

³³ srov. ust. § 1 odst. 2 občanského zákoníku

³⁴ „Dohoda, kterou se někdo vzdává práv, jež mohou v budoucnosti teprve vzniknout, je neplatná.“

strany), vytyčit limity smluvní svobody výslovnými zákazy určitých jednání, jež jsou obsaženy v normách povahy ryze kogentní. Názornou ukázkou takového ustanovení je ustanovení § 610 odst. 2 věty druhé občanského zákoníku - „*Vzdá-li se někdo předem práva uplatnit námitku promlčení, nepřihlíží se k tomu.*“

Z důvodové zprávy i prostého jazykového výkladu výše uvedeného ustanovení občanského zákoníku jednoznačně vyplývá, že zákaz vzdát se námitky promlčení se vztahuje pouze na apriorní prohlášení o neuplatnění tohoto práva. Je proto zřejmé, že toto ustanovení nebrání dlužníkovi, aby se zřekl uplatnění námitky promlčení v době, kdy by tato mohla být úspěšně vznesena.³⁵

Vzdát se námitky promlčení je možné nejenom explicitním prohlášením učiněným v zákonné formě. Tohoto účelu lze dosáhnout i jiným právním jednáním, z něhož úmysl vzdát se námitky promlčení vyplývá. Příkladem takového právního jednání mohou být uznání dluhu a slib zaplacení, což ostatně uvedl již Nejvyšší soud Československé republiky (dále jen „Nejvyšší soud ČSR“) v odůvodnění svého rozhodnutí³⁶ v roce 1935, kde na adresu uznání dluhu a slib zaplacení uvádí toto: „*Uvedené prohlášení jest se zřetelem k jeho určitosti pokládati za vzdání se všech námitek proti pohledávce žalobcově, tedy i námitky promlčení, což jest přípustné i po nastalém promlčení (§ 1502 o. z. o.).*“

2.3.4 Námitka promlčení v synallagmatických právních poměrech

Za synallagmatické právní poměry lze označit ty dvoustranné právní poměry, „*v nichž plnění obou stran je na sebe vzájemně vázáno (povinnost plnit je podmíněna současným protiplněním). Jde tedy nejen o vzájemnost práv a povinnosti, ale i o vzájemnou podmíněnost plnění.*“³⁷ Zjednodušeně řečeno, jedná se o právní poměr, v němž mají obě smluvní strany vůči sobě postavení jak dlužníka, tak věřitele, přičemž plnění jedné strany je podmíněno současným protiplněním strany druhé. Nejtypičtější příklad

³⁵ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 145

³⁶ srov. rozhodnutí NS ČSR Rv II 246/35, dostupné v: VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnické vydavatelství, společnost s r.o., 1924, č. 15791.

³⁷ srov. rozsudek NS ČR ze dne 30.4.2008, sp. zn. 33 Cdo 848/2006, dostupný na www.nsoud.cz

synallagmatického právního poměru je dán smlouvou kupní a z ní vyplývajících povinností předat předmět koupě a zaplatit kupní cenu.

Synallagmatický právní poměr má, jak je uvedeno výše, relativně jasné definiční znaky – plnění jednoho a současně tomu odpovídající protiplnění druhého. Tato rovnováha ovšem může být s ohledem na institut promlčení v některých případech narušena. Problém nastává v situaci, kdy je smlouva tohoto typu prohlášena za neplatnou či závazek, který byl smlouvou založen, zanikne, neboť k povinnosti plnění a protiplnění může (mohlo) dojít v různou dobu, a proto i okamžik počátku běhu promlčecí lhůty bude stanoven odlišně. Logickým důsledkem tohoto stavu je situace, kdy se pohledávka jedné smluvní strany promlčí, zatímco protipohledávka strany druhé bude nadále vymahatelnou, čímž dochází k porušení rovnosti smluvních stran a k nepřijatelnému obohacení jedné na úkor druhé.³⁸

Zákonná úprava napravující tento nežádoucí stav v českém civilním právu dlouho chyběla.³⁹ S řešením této mezery v občanském zákoníku se vypořádala nejprve judikatura, přesněji občanskoprávní kolegium Nejvyššího soudu ČSR ve svém stanovisku ze dne 28. března 1975⁴⁰, v němž bylo uvedeno, že „žalobě prodávajícího na vrácení prodané věci by soud mohl vyhovět jen tehdy, kdyby ve výroku rozsudku mohl vyjádřit synallagmatický závazek obou účastníků neplatné či zrušené smlouvy k vrácení plnění obou stran.“ Zákodárce na to reagoval přijetím adekvátního právního pravidla, které pak vtělil novelou č. 131/1982 Sb. do ustanovení § 107 odst. 3 občanského zákoníku z roku 1964 a které stanovovalo podmínky, za kterých soud přihlédne k námitce promlčení v případě vrácení vzájemně poskytnutých plnění vyplývajících z neplatné či zrušené smlouvy. Užitím gramatického výkladu tohoto ustanovení lze dojít k závěru, že zde zakotvené právní pravidlo se neužije toliko na vzájemná plnění poskytnutá na základě smluv synallagmatických, nýbrž dopadne i na vzájemná plnění vyplývající z jakýchkoliv smluv jiných. Občanský zákoník v ustanovení § 610 odst. 2 toto právní pravidlo v mírně pozměněné formě přejímá.

³⁸ Zde uvedený problém nastává nejen v případě synallagmatického právního poměru, ale může vyvstat taktéž u prostého vzájemného plnění v rámci úplatné obligace.

³⁹ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 145

⁴⁰ srov. stanovisko NS ČSR z 28.3.1975, sp. zn. Cpj 34/74, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, oddíl A.III., č. 26/1975.

V praxi to tedy znamená, že vznese-li jedna ze stran synallagmatického závazku námitku promlčení, soud nemůže této námitce strany jedné bez dalšího vyhovět, nýbrž *ex lege* přezkoumá, zda je promlčeno i právo strany druhé. Dojde-li soud k závěru, že námitku promlčení může (mohla) vznést i druhá strana, námitce strany první vyhová a žalobu zamítne bez ohledu na to, zda druhá strana své možnosti uplatnit námitku promlčení využila, či nikoliv. Takto popsaný scénář nastává ovšem pouze v případě, že si obě strany výše uvedeného právního poměru poskytnou na základě neplatného či zdánlivého právního jednání vzájemná plnění.⁴¹

2.4 Předmět promlčení

Základní stavební kámen úpravy předmětu promlčení v českém občanském právu je zasazen do ustanovení § 611 občanského zákoníku, v němž je stručně stanoveno, že „*Promlčují se všechna majetková práva s výjimkou případů stanovených zákonem. Jiná práva se promlčují, pokud to zákon stanoví.*“ Stručnost daného ustanovení je poplatná jeho odkazovací povaze, a proto je nezbytné si jej vyložit v kontextu následujících ustanovení tohoto dílu, hlavy páté občanského zákoníku.

V české právní kultuře, která spadá do právního systému kontinentálního, je zákonodárcem stanoveno, že se promlčuje právo. V evropském měřítku je možno takto pojatý předmět promlčení nalézt v úpravách občanských zákoníků Rakouska (což není s ohledem na historii občanského práva na našem území nijak překvapivé), ale také Portugalska či Itálie. Naproti tomu dle německého a polského civilního kodexu se promlčují nároky. Ve srovnání s naší úpravou jsou patrně nejzajímavější pojetí promlčení v občanském právu na území Francie, Španělska či Ruska, kde se promlčují žaloby, přesněji práva na ně.⁴² Lze tedy uzavřít, že koncepce předmětu promlčení na mezinárodní scéně není sjednocená, a jednotlivá pojetí tak odrážejí právní zvyklosti a občanskoprávní citění zákonodárců konkrétních států.

Úprava předmětu promlčení v tuzemském občanském zákoníku nedoznala v souvislosti s rekodifikací soukromého práva výrazných změn. Právní normy

⁴¹ srov. LAZÍKOVÁ, J., ŠTEVČEK, M. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2176.

⁴² ELIÁŠ, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2, s. 49

zakotvené v ustanovení § 100 občanského zákoníku z roku 1964 byly dostatečně srozumitelné a soudní praxí ověřené, případně usměrněné, a proto občanský zákoník tyto s jistými marginálními změnami přejímá.

2.5 Promlčení majetkových práv

Jak je uvedeno v předchozí podkapitole, promlčují se všechna majetková práva s výjimkami stanovenými zákonem. Právní doktrína pod pojem „majetková práva“ zahrnuje věcná práva, závazková práva, práva z dědění a majetková práva z duševního vlastnictví.⁴³ Tu nejzásadnější výjimku z promlčitelnosti majetkových práv tvoří přirozeně právo vlastnické. Občanský zákoník z roku 1964 tuto výjimku uváděl explicitně přímo v ustanovení § 100 odst. 2 deklarujícím promlčitelnost majetkových práv. Tímto ovšem množinu výjimek uzavřel. Předchozí úprava tedy neobsahovala žádný legální výčet (ať taxativní, či demonstrativní) výjimek z generální klauzule ustanovující promlčitelnost majetkových práv, leč právní věda i soudní praxe dospěly k závěru, že existuje řada dalších práv majetkové povahy, která promlčení nepodléhají. Příkladem těchto lze uvést určení doby plnění či právo domáhat se vypořádání neoprávněné stavby. Občanský zákoník, poučen z nedůslednosti úpravy předchozí, tyto výjimky ve svých ustanoveních § 612 až 618 (přímo, či odkazem na zvláštní zákony) taxativně uvádí, přičemž zohledňuje poznatky vzešlé ze soudní praxe i právní doktríny.⁴⁴

Ustanovení § 611 věty druhé doplňuje generální normu o promlčitelnosti majetkových práv právním pravidlem, jež udává, že jiná práva se promlčují pouze v případě, stanoví-li tak zákon. Z toho vyplývá, že pro jiná práva (jimi jsou myšlena práva nemajetková, osobní) je nastaven princip promlčení opačně, tedy že se presumuje

⁴³ srov. LAZÍKOVÁ, J., ŠTEVČEK, M. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1 vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2179

⁴⁴ srov. LAZÍKOVÁ, J., ŠTEVČEK, M. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1 vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2179

nepromlčitelnost vyjma situací, kdy je opak stanoven zákonem.⁴⁵ Takový případ ovšem není doposud znám.⁴⁶

2.5.1 Promlčení práva na odčinění újmy způsobené na přirozených právech člověka

Velmi užitečným se jeví způsob úpravy promlčení osobních práv a nároků plynoucích z újmy na nich způsobené. V ustanovení § 612 zákonodárce *expressis verbis* uvádí, že promlčení podléhají toliko práva na odčinění újmy způsobené na osobních právech. Výkladem *a contrario* je proto zřejmé, že osobní práva, jež jsou povahy nemajetkové, promlčení nepodléhají. Toto ustanovení by tak mělo jednou provždy zodpovědět otázku, zda se právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích promlčuje, či nikoliv.

Spor o majetkovou povahu takové náhrady rozdělil v minulosti odbornou veřejnost ve dvě, kdy jedna strana rezolutně odmítala, že by toto právo bylo majetkové povahy, a na podporu svých tvrzení odkazovala na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2007⁴⁷, zatímco druhá strana naopak tvrdila, že dané právo majetkové povahy bezpochyby je, a svou argumentaci opírala o na tehdejší dobu kontroverzní rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 17. února 2004⁴⁸. V odůvodnění svého rozhodnutí soud uvádí, že právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích „vzniká tehdy, kdy morální satisfakce (...) nepostačuje, a byt' jde o satisfakci v oblasti nemateriálních osobnostních práv (...), jeho vyjádření peněžních ekvivalentem způsobuje, že jde o osobní právo majetkové povahy.“ S takovým odůvodněním lze jistě souhlasit, a proto bylo ze strany zákonodárce logickým krokem toto pravidlo etablovat do znění občanského zákoníku.

⁴⁵ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, s. 145

⁴⁶ srov. DVORÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 407.

⁴⁷ srov. rozsudek NS ČR ze dne 28.6.2007, sp. zn. 30 Cdo 792/2007, dostupný na www.nsoud.cz

⁴⁸ Tento rozsudek VS v Olomouci ze dne 17.2.2004, sp. zn. 1 Co 63/2003, byl přijat dne 14.11.2007 k zařazení do Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, kde byl uveřejněn pod sbírkovým číslem Rc 4/2008.

2.5.2 Nepromlčitelnost práva na výživné

Jednou z konsekvencí, které s sebou přinesla rozsáhlá rekonstrukce soukromého práva, je implementace rodinnoprávní materie do těla samého občanského zákoníku. Pro účely této diplomové práce je významné zejména právo na výživné, z něj vyplývající vyživovací povinnost a úprava jejich promlčení. V současné době již zrušený zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění tehdejších předpisů (dále jen „zákon o rodině“), upravoval problematiku promlčení práva na výživné v ustanovení § 98 odst. 1. Větu první tohoto odstavce přejímá občanský zákoník v doslovném znění, v ustanovení § 613 tedy uvádí, že „Právo na výživné se nepromlčuje.“ Zákon o rodině však k této prohlášení jedním dechem dodával, že jej lze přiznat toliko ode dne zahájení soudního řízení, přičemž u výživného pro děti i zpětně, nejdéle však za dobu tří let.⁴⁹ Dle mínění zákonodárce však toto právní pravidlo nemá s promlčením nic společného, neboť se jedná o vyjádření zásady *nemo pro praeterito alitur* (volně, avšak z hlediska logické časové posloupnosti poněkud nepřesně⁵⁰ přeloženo jako „výživné za prošlý čas se nehradí“), a proto, aby dostal požadavkům systematického uspořádání kodexu, ho odsunul do části druhé občanského zákoníku, přesněji do ustanovení § 922 odst. 1.⁵¹ Navzdory tomu, že právo na výživné je právem osobního stavu a jako takové je nepromlčitelné, práva na jednotlivá opětuující se plnění však promlčení podléhají.⁵² Je to ve své podstatě situace analogická k promlčitelnosti práva na odčinění újmy způsobené na právech osobních podle ustanovení § 612 občanského zákoníku.

Na první pohled by se mohlo jevit, že s ohledem na umístění ustanovení o nepromlčitelnosti práva na výživné před ustanovení stanovující nepromlčitelnost práva vlastnického a majetkových práv dalších zákonodárce právo na výživné v porovnání s ostatními favorizuje. Skutečný důvod tohoto uspořádání je však mnohem prostší. Zákonodárce se pouze důsledně drží nastavené systematiky jednotlivých částí občanského zákoníku a takto zvolené uspořádání respektuje a reflektuje i v úpravě na úrovních nižších.

⁴⁹ srov. ustanovení § 98 odst. 1 věta druhé zákona o rodině

⁵⁰ Není možné vyživovat osobu do minulosti. V úvahu by tak připadla pouze refundace nákladů na výživu vynaložených v minulosti. Smysluplnější překlad by tak mohl vypadat např. takto - „Náhrada nákladů vynaložených v minulosti na výživu se neposkytuje.“

⁵¹ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 146

⁵² srov. ustanovení § 613 občanského zákoníku

2.5.3 Nepromlčitelnost vlastnického práva

Vlastnické právo lze beze sporu označit za majetkové právo nejzásadnějšího významu. Vlastnické právo, potažmo právo vlastnit majetek, je zaručeno Listinou⁵³, která toto právo zakotvuje v ustanovení článku 11. Z rubriky hlavy druhé Listiny, v níž se nachází článek upravující vlastnické právo, je možné za použití systematického výkladu dovodit, že se jedná o základní lidské právo a svobodu, pročež je ve spojení s ustanovením článku 1 věty druhé Listiny mimo jiné nepromlčitelné.

V souvislosti s nepromlčitelností vlastnického práva zakotvenou v civilním kodexu lze v tomto ohledu hovořit, s jistými odchylkami, o materiální kontinuitě úpravy občanského zákoníku, neboť toto právní pravidlo bylo obsaženo i v občanském zákoníku z roku 1964⁵⁴ a občanský zákoník toto v ustanovení § 614 v přeformulovaném, avšak obsahově shodném znění přejímá.

Nejvýraznější změnou, kterou doznala úprava nepromlčitelnosti vlastnického práva, je opuštění institutu promlčení práva oprávněného dědice na vydání dědictví, které se promlčovalo v obecné tříleté lhůtě počínající běžet právní mocí rozhodnutí, kterým bylo dědické řízení skončeno.⁵⁵ Z části důvodové zprávy komentující a vysvětlující ustanovení § 614 občanského zákoníku⁵⁶ je zřejmé, že zákonodárce vyslyšel hlasy kritiky tohoto institutu, který je ve vnitřním rozporu s koncepcí nepromlčitelnosti vlastnického práva, a tento „ukázkový relikv přístupu tzv. socialismu k vlastnictví v podobě § 105 obč. z. (rozuměj občanského zákoníku z roku 1964)“ opustil. Promlčitelnost práva oprávněného dědice na vydání dědictví nachází svůj prapůvod ve stanovisku Nejvyššího soudu Ruské sovětské federativní socialistické republiky, který se na tomto usnesl dne 19. dubna 1926. Zákon Národního shromáždění republiky Československé č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ze dne 25. října 1950 (dále jen „občanský zákoník z roku 1950“), ryze poplatný výstup kodifikačních prací z let 1949 – 1950⁵⁷, jež měly za cíl transformaci československého právního řádu dle

⁵³ usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základní práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.

⁵⁴ viz ust. § 100 odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964

⁵⁵ viz ust. § 105 občanského zákoníku z roku 1964

⁵⁶ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 146

⁵⁷ Toto období je známo také jako tzv. „právníká dvouletka“

sovětských vzorů⁵⁸, recipoval tuto právní normu v ustanovení § 558.⁵⁹ Rozhodnutí zákonodárce odstranit tento mimořádný, nesystematický a z pohledu zahraničních právních úprav zcela ojedinělý vnitřní rozpor úpravy vlastnického práva je bezesporu vítaným krokem.

2.5.4 Nepromlčitelnost některých dalších majetkových práv

Ustanovení § 614 občanského zákoníku však nezakotvuje toliko nepromlčitelnost práva vlastnického. V tomto ustanovení se explicitně uvádí, že se nepromlčuje „(...) *ani právo domáhat se rozdělení společné věci, právo na zřízení nezbytné cesty a právo na vykoupení reálného břemene.*“ Tento výčet vychází z návrhu obsaženého v důvodové zprávě⁶⁰ a není pochyb o tom, že se jedná o výčet demonstrativní (k tomu viz dále), třebaže to ze znění ustanovení výslovně nevyplývá.

Pozoruhodným se jeví řešení zákonodárce explicitně zakotvit právě tato tři práva. Vysvětlení poskytuje opět důvodová zpráva, kde je uvedeno, že „(...) *se tedy navrhuje výslovně vyjádřit jen to, o čem ani dnes nejsou v praxi pochybnosti.*“ Nabízí se proto otázka, zda bylo vůbec nezbytné práva, o jejichž nepromlčitelnosti nejsou v praxi pochybnosti, zde vyjadřovat, a pokud ano, proč zde byla vyjádřena jen tato a ne další, o kterých taktéž není v praxi pochybnost. Mezi tato jistě patří například právo na vypořádání neoprávněné stavby (přestože existovaly i názory opačné).⁶¹ Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozsudku⁶² uvedl, že „*Právo vlastníka pozemku žádat soud o rozhodnutí o neoprávněné stavbě podle § 135c obč. zák. (rozuměj občanského zákoníku z roku 1964) se nepromlčuje. Jde o právo žádat soud o vydání konstitutivního rozhodnutí, které neobsahuje hmotněprávní nárok vztahující se k žalovanému. Nárok vzniká až v okamžiku, kdy konstitutivní rozhodnutí nabude právní moci. Teprve poté by šlo uvažovat o promlčení.*“ Dalším právem, jehož nepromlčitelnost se zdá být v praxi nesporná, je i právo na zúžení společného jmění manželů. Na konto tohoto práva

⁵⁸ srov. KUKLÍK, J. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, s. 122 a násl.

⁵⁹ „*Nárok na vydání dědictví se promlčí uplynutím tří let od zůstavitelovy smrti anebo ode dne, kdy jeho prohlášení za mrtvého nabude právní moci.*“

⁶⁰ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 147

⁶¹ srov. např. CHALUPA L. Promlčení práva na odstranění neoprávněné stavby. *Právní rádce*. 1999, č. 5

⁶² srov. rozsudek NS ČR ze dne 17.4.2002, sp. zn. 22 Cdo 432/2002, dostupný na www.nsoud.cz

Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí⁶³ uvedl, že „*Toto rozhodnutí (rozuměj rozhodnutí o zúžení společného jmění manželů) z hlediska hmotného práva představuje právní skutečnost, s níž je spojena změna společného jmění manželů, (...). Nejvyšší soud v této souvislosti sdílí názor, že právo žádat soud o vydání konstitutivního rozhodnutí se může promlčet (nebo prekludovat) pouze tehdy, kdy to zákon výslovně stanoví (...).*“ S ohledem na absenci úpravy promlčení práva žádat soud o vydání konstitutivního rozhodnutí v občanském zákoníku z roku 1964 došel Nejvyšší soud svým výkladem k závěru, že „*(...) právo na podání takového návrhu se nepromlčuje.*“ Přestože Nejvyšší soud doposud neměl možnost prověřit, zda tento výklad obстоjí i ve světle úpravy promlčení v občanském zákoníku. Za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 se však od tohoto výkladu neodchýlil, pročež lze mluvit o judikatuře toto právo konkretizující jako o ustálené, *ergo* v praxi nerozporné.

Mezi další majetková práva, jejichž nepromlčitelnost byla judikatorně dovozena, lze zařadit například právo na vyplnění blankosměnky⁶⁴, právo vypovědět nájem z bytu⁶⁵ či právo vznést kompenzační námitku.⁶⁶

2.5.5 Promlčení zástavního a zadržovacího práva

Promlčitelnost zástavního a zadržovacího práva je upravena v ustanovení § 615 občanského zákoníku. Promlčitelnost těchto zajišťovacích právních institutů znala i předchozí právní úprava (ust. § 100 odst. 2 věty třetí občanského zákoníku z roku 1964), tato však byla kritizována pro svou strohost, působící v praxi mnohé aplikační problémy.⁶⁷ Přestože se vyskytovaly názory pochybující o správnosti zákonné koncepce samé⁶⁸, názor zastávající promlčitelnost zástavního práva byl tím majoritním.⁶⁹ Shodného závěru, tedy že zástavní a zadržovací právo promlčení podléhají, se držel i Nejvyšší soud ve své ustálené judikatuře.⁷⁰

⁶³ srov. rozsudek NS ČR ze dne 5.2.2008, sp. zn. 22 Cdo 3515/2006, dostupný na www.nsoud.cz

⁶⁴ srov. rozsudek VS v Praze ze dne 18.10.2004, sp. zn. 9 Cmo 274/2004, dostupný na www.nsoud.cz

⁶⁵ srov. rozsudek NS ČR ze dne 9.12.2010, sp. zn. 26 Cdo 78/2010, dostupný na www.nsoud.cz

⁶⁶ srov. rozsudek NS ČR ze dne 26.11.2003, sp. zn. 33 Odo 630/2002, dostupný na www.nsoud.cz

⁶⁷ srov. LAZÍKOVÁ, J., ŠTEVČEK, M. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654): komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2189

⁶⁸ ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 686 a n.

⁶⁹ srov. např. BAUDYŠ, P. K promlčení zástavního práva. *Právní rozhledy*, 2008, č. 7, s. 261

⁷⁰ srov. např. rozsudek NS ČR ze dne 18.1.2006, sp. zn. 21 Cdo 2048/2004, dostupný na www.nsoud.cz

Dle dikce obsahu § 615 odst. 1 věty první občanského zákoníku platí, že „*Je-li splnění dluhu zajištěno zástavním právem, nepromlčí se zástavní právo dříve než pohledávka.*“ Toto pravidlo je patrně důsledkem principu akcesority zástavního práva a svým způsobem se jedná o jeden z modů stavení běhu promlčecí lhůty, neboť dokud „překážka“ ve formě nepromlčené pohledávky trvá, nemůže uplynout promlčecí lhůta u zástavního práva.⁷¹ Užitím gramatického a logického výkladu (*argumentum a contrario*) tohoto ustanovení lze dojít k závěru, že zástavní právo se může promlčet nejdříve zároveň s promlčením zajištěné pohledávky.

I v situaci, dojde-li k promlčení zajištěné pohledávky, je zástavní věřitel oprávněn uspokojit se ze zástavy.⁷² Pominou-li se způsoby realizace zástavního práva vyplývající z procesních předpisů (občanský soudní řád či zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních), občanský zákoník nově nabízí stranám možnost sjednat si, že zástava bude zástavou propadnou nebo že k prodeji zástavy nedojde v rámci řízení o soudním prodeji zástavy, nýbrž že tato bude prodána tzv. prodejem z volné ruky.⁷³ V případě zástavy propadné nelze hovořit o promlčení již ze samého principu, neboť okamžikem prodlení se splněním zajištěného dluhu přejde (propadne) zástava do vlastnictví zástavního věřitele. Podobná situace nastává i v případě, kdy bude zástavní věřitel zástavu prodávat z *volné ruky*. Zástavní dlužník sice bude mít, *stricto sensu*, k dispozici námitku promlčení, ovšem její vznesení nebude spojeno s obvyklými účinky, neboť při prodeji nebude vedeno žádné řízení před soudem (viz výše).

Ustanovení odstavce druhého § 615 občanského zákoníku konkretizuje podmínky promlčení (přesněji nepromlčení) v případě, kdy má zástavní věřitel movitou zástavu u sebe, popř. kdy ji pro něj opatruje třetí osoba. V tomto případě se jedná o tzv. zástavu ruční, v římském právu označovanou jako *pignus*. Zákonodárce dospěl k závěru, že otázku promlčení v tomto případě, způsobilém v praxi přinášet potíže, je třeba vyřešit explicitní úpravou. Nicméně toto pojetí promlčení zástavního práva s ruční zástavou není příliš šťastné, neboť ve svém důsledku k promlčení takového práva nemůže nikdy dojít. Ustanovení § 1377 odst. 1 písm. c) občanského zákoníku totiž stanovuje, že „*Zástavní právo zanikne, (...), vrátí-li zástavní věřitel zástavu zástavci*

⁷¹ srov. TÉGL, P., WEINHOLD, D. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 925

⁷² viz ust. § 615 odst. 1 věty druhé občanského zákoníku

⁷³ srov. TÉGL, P., WEINHOLD, D. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 929-930

nebo zástavnímu dlužníkovi.“ Nabízí se proto otázka, zda by nebylo vhodnější ustanovení výslovně zakotvující nepromlčitelnost zástavního práva s ruční zástavou úplně vypustit a na místo toho upravit problematiku trvání tohoto práva mezi obecnými ustanoveními týkajícími se zániku zástavního práva.

Za počátek běhu promlčecí lhůty u zástavního práva lze, dle převládajícího názoru odborné literatury⁷⁴ a ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, považovat den, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (tj. ode dne, kdy vzniklo právo na uspokojení zajištěné pohledávky ze zástavy).⁷⁵

Promlčení zadržovacího práva je upraveno v ustanovení § 615 odst. 3 občanského zákoníku, ovšem toliko tím způsobem, že se pro toto právo užije obdobně pravidel promlčení práva zástavního. Zadržovací právo má velmi blízko k zástavnímu právu s ruční zástavou⁷⁶, pročež bude i zde docházet k obdobným výkladovým nejasnostem [viz ust. § 1399 písm. b) a c) občanského zákoníku].

2.5.6 Možnosti dovolat se promlčeného práva u vzájemných pohledávek a při započtení

Dle ustanovení § 617 odst. 1 občanského zákoníku je možné dovolat se s úspěchem svého promlčeného práva při obraně proti právu uplatněnému druhou stranou. Tato situace je ovšem podmíněna tím, že obě práva musejí mít původ v téže smlouvě (popř. smlouvách uzavřených co do účelu v závislosti na sobě). Odstavec druhý téhož paragrafu dodává, že je možné se dovolat svého promlčeného práva i při započtení, pokud k němu mohlo dojít kdykoliv před uplynutím promlčecí lhůty. Tato ustanovení byla, s drobnými úpravami, recipována z ustanovení § 388 odst. 2 obchodního zákoníku⁷⁷ a znamenají v zásadě další⁷⁸ výjimky z povinnosti soudu přihlédnout k vznesené námitce promlčení.

⁷⁴ odlišně např. BAUDYŠ, P. K. promlčení zástavního práva. *Právní rozhledy*, 2008, č. 7, s. 260

⁷⁵ srov. např. rozsudek NS ČR ze dne 8.2.2007, sp. zn. 21 Cdo 681/2006, dostupný na www.n soud.cz

⁷⁶ Základní odlišnost spočívá ve způsobu vzniku těchto práv. Zadržovací právo má svůj původ v jednostranném právním jednání (viz ust. § 1395 odst. 1 občanského zákoníku), zatímco zástavní právo s ruční zástavou vzniká smlouvou. – srov. MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 932

⁷⁷ Vzorem pro úpravu v obchodním zákoníku byly zejména ustanovení čl. 25 odst. 2 tzv. Newyorské úmluvy o promlčení a § 215 německého občanského zákoníku – viz Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 148

V obou případech, tj. jak u vzájemných pohledávek, tak u započtení, se jedná o ryze obranný institut. Nelze proto jejich prostřednictvím dosáhnout pozitivního plnění.⁷⁹

V případě vzájemných pohledávek tedy soud nepřihlédne k námitce žalobce, že právo, které žalovaný použil ke své obraně, je promlčeno, a to pouze za situace, kdy se bude jednat o řízení před soudem⁸⁰ a uplatněné promlčené právo bude souviset s vymáhaným právem žalobce, přičemž souvislost těchto práv (žalobcem vymáhaného práva a práva promlčeného uplatněného žalovaným) vyplývá z téže smlouvy, popř. několika smluv uzavřených co do účelu v závislosti na sobě.⁸¹

Pokud se jedná o započtení promlčené pohledávky, jedinou podmínkou nezbytnou pro úspěch ve věci je dle ustanovení § 617 odst. 2 občanského zákoníku to, že promlčecí lhůta uplynula až poté, co se pohledávky staly způsobilými k započtení (v okamžiku vzájemného setkání splatných pohledávek).⁸² Tuto úpravu započtení promlčené pohledávky dále rozvíjí a potvrzuje ustanovení § 1989 odst. 1 občanského zákoníku, které říká, že „*Promlčení pohledávky započtení nebrání, nastalo-li po době, kdy se pohledávky staly způsobilými k započtení.*“

⁷⁸ Mimo ust. § 617 občanského zákoníku jsou výjimky z povinnosti soudu přihlédnout k vznesené námitce promlčení obsaženy explicitně v ust. § 610 odst. 2 (vzájemná námitka promlčení) a implicitně v ust. § 609 (rozpor s dobrými mravy).

⁷⁹ srov. SVOBODA, K. in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. 1 vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1551-1552

⁸⁰ Popř. jiným orgánem rozhodujícím o předmětném sporu.

⁸¹ srov. LAZÍKOVÁ, J., ŠTEVČEK, M. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654): komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2194

⁸² Tamtéž.

3. Promlčecí lhůta

Promlčecí lhůta je, jak je uvedeno již v podkapitole 2.2, časový úsek, během něhož musí oprávněná osoba (jinými slovy osoba mající právo, které lze touto osobou uplatnit u soudu) vykonat své právo. Nevykoná-li oprávněná osoba své právo v této lhůtě, tj. neuplatní-li své právo u soudu, vystavuje se riziku, že bude proti uplatňovanému právu v soudním řízení vznesena námitka promlčení, čímž dojde k zániku nároku. Právo, ochuzené o nárok, pak nelze úspěšně uplatnit u soudu (postrádá autoritativní vynutitelnost).⁸³

3.1 Počátek běhu promlčecí lhůty

Správné určení počátku běhu promlčecí lhůty je zcela elementárním předpokladem pro zjištění, zda je zkoumané právo již promlčeno, či nikoliv. Pravidla pro určování počátku běhu promlčecí lhůty jsou obsažena v ustanoveních § 619 až 628 občanského zákoníku.

3.1.1 Obecný počátek běhu promlčecí lhůty

Oproti úpravě počátku běhu promlčecí lhůty obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 přinesla nová úprava v občanském zákoníku podstatnou změnu. Toto novum spočívá v tom, že počátek běhu promlčecí lhůty je určován kritériem subjektivním, popř. objektivizovaně subjektivním (viz dále).⁸⁴

Dle ustanovení § 619 odst. 1 občanského zákoníku počíná promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy mohlo být právo u orgánu veřejné moci uplatněno poprvé. Pro takové uplatnění (zpravidla jde o podání žaloby či návrhu na výkon rozhodnutí) je rozhodným den tzv. „dospělosti práva“, tedy první den, kdy může oprávněná osoba s úspěchem žádat o ochranu svého práva u orgánu veřejné moci. Pokud by zákonodárce nepřipojil odstavec druhý, jednalo by se o objektivně stanovený počátek běhu promlčecí lhůty, přičemž toto pojetí obsahoval občanský zákoník z roku 1964. V ustanovení § 619 odst.

⁸³ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 405-406

⁸⁴ srov. TÉGL, P., WEINHOLD, D., MELZER, F. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 953

2 občanského zákoníku přináší zákonodárce legální výklad toho, kdy může být právo uplatněno poprvé, konkrétně tedy uvádí, že „Právo může být uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo kdy se o nich dozvědět měla a mohla.“ Počátek běhu promlčecí lhůty je tedy stanoven nejen ryze subjektivně, ale dochází zde i k jeho objektivizaci. Takto nastavenými pravidly zákonodárce eliminoval riziko, kdy by oprávněná osoba nedbající o svá práva ze své nedbalosti významně profitovala, neboť by, v důsledku její nedbalé nevědomosti, promlčecí lhůta nepočala běžet. Tím by *via facti* došlo k situaci, kdy by její právo nemohlo být nikdy promlčeno. Toto subjektivní, potažmo (alternativní) objektivizovaně-subjektivní, pojetí počátku běhu promlčecí lhůty bylo inspirováno úpravou promlčení v obchodním zákoníku (ust. § 398) a totožné pravidlo obsahuje i německý občanský zákoník (ust. § 199 odst. 1).⁸⁵

3.1.2 Zvláštní ustanovení o počátku běhu promlčecí lhůty u vybraných práv

Ustanovení § 619 občanského zákoníku je obecnou úpravou počátku běhu promlčecí lhůty. V ustanoveních § 620 až 628 jsou pak obsažena pravidla pro stanovení počátku běhu promlčecí lhůty ve zvláštních případech. Tato ustanovení jsou tedy ve vztahu k obecné úpravě v ustanovení § 619 občanského zákoníku speciální, a proto budou mít, v souladu s právním principem *lex specialis derogat legi generali*, před obecnou úpravou přednost.

Ustanovení § 620 občanského zákoníku navazuje na ustanovení § 619 odst. 2 a konkretizuje, co zákonodárce označuje za okolnosti rozhodné pro počátek běhu promlčecí lhůty v souvislosti s náhradou škody a odčiněním újmy.

První takovou okolností je vědomost o škodě, přesněji o jejím vzniku. Dle ustálené judikatury⁸⁶ totiž platí, že poškozený se nemůže o škodě dozvědět dříve, než mu vznikla, tedy před tím, než nastal škodlivý účinek (škoda), došlo-li ke škodné události dříve. Na okamžik vzniku škody (ne tedy vzniku škodné události, jejímž působením by škoda nakonec vznikla) je také vázán počátek běhu objektivní promlčecí

⁸⁵ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 148-149

⁸⁶ srov. např. rozsudek NS ČR ze dne 23.2.2011, sp. zn. 25 Odo 2549/2008, dostupný na www.nsoud.cz

lhůty u práva na náhradu škody nebo jiné újmy (ust. § 636 občanského zákoníku), přičemž platí, že počátek běhu promlčecí lhůty dle ustanovení § 620 občanského zákoníku nemůže předcházet jeho stanovení dle ustanovení § 636.⁸⁷

Druhou okolností, jež je nezbytná pro započítání běhu promlčecí lhůty u náhrady škody (obecně způsobené), je vědomost o osobě povinné k náhradě škody. Prozíravým se jeví užití termínu „osoba povinná k náhradě škody“, neboť v praxi může nastat situace, kdy tato osoba bude odlišná od osoby, jež škodu způsobila (škůdce). Příkladem této konstrukce mohou být tříleté dítě, které ve starožitnictví rozbilo drahocenný talíř, a jeho matka, která nad ním zanedbala dohled. Dle ustanovení § 2920 odst. 1 občanského zákoníku totiž nezletilý (který nenabyl plné svéprávnosti) hradí způsobenou škodu jen, pokud byl schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky. Dle ustanovení § 2911 občanského zákoníku pak nahradí škodu ten, kdo nad škůdcem zanedbal dohled.

Zůstává však otázkou, co přesně lze označit za „vědomost o osobě povinné k náhradě“. V odborné literatuře lze nalézt názor, že *„Poškozený se dozví o tom, kdo za škodu odpovídá, v okamžiku, kdy prokazatelně získal informaci o okolnostech vzniku škody, které mu pomohou udělat si dostatečně pravděpodobný úsudek o tom, která konkrétní osoba za škodu odpovídá.“*⁸⁸ Tuto částečnou tautologii lze, pro lepší uchopení, vyložit tak, že poškozený nabyde vědomost o odpovědné osobě v okamžiku, kdy je na základě informací o vzniku škody možné tuto osobu rozpoznat mezi jinými.

Zákonný výčet okolností rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty je v případě škody způsobené vadou výrobku (ust. § 620 odst. 2 občanského zákoníku) oproti úpravě týkající se běžně způsobené škody širší. Kromě vědomosti o škodě samé je nezbytné, aby oprávněná osoba věděla i o vadě a totožnosti výrobce. Odpověď na otázku, kdy je výrobek vadný, poskytuje ustanovení § 2941 občanského zákoníku.⁸⁹ Na rozdíl od úpravy předchozí (v zákoně č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, který byl zrušen občanským zákoníkem) občanský zákoník v ustanovení § 2939 a násl. (rubrika *„Škoda způsobená vadou výrobku“*) neobsahuje

⁸⁷ srov. TÉGL, P., WEINHOLD, D. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 957

⁸⁸ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 604

⁸⁹ *„Výrobek je ve smyslu § 2939 vadný, není-li tak bezpečný, jak to od něho lze rozumně očekávat se zřetelem ke všem okolnostem, zejména ke způsobu, jakým je výrobek na trh uveden nebo nabízen, k předpokládanému účelu, jemuž má výrobek sloužit, jakož i s přihlédnutím k době, kdy byl výrobek uveden na trh.“*

přímou definici výrobce, nicméně je zde uvedeno, kdo škodu nahradí, potažmo kdo se v této souvislosti za výrobce považuje. Jedná se tedy o toho, „*kdo výrobek nebo jeho součást vyrobil, vytěžil, vypěstoval nebo jinak získal, a společně s ním i ten, kdo výrobek nebo jeho část označil svým jménem, ochrannou známkou nebo jiným způsobem.*“ Pokud není možné výrobce takto určit, je k náhradě škody povinný i každý dodavatel, který poškozenému do jednoho měsíce totožnost výrobce nesdělí (viz ust. § 2940 občanského zákoníku). V takovém případě, zejména s ohledem na smysl zákonné úpravy, se lze domnívat, že promlčecí lhůta počne běžet (za současného splnění ostatních podmínek) až po uplynutí měsíční lhůty určené dodavateli k poskytnutí informací o totožnosti výrobce, přestože může být poškozenému totožnost dodavatele známa i dříve.

Pro stanovení počátku běhu promlčecí lhůty u práva na vydání bezdůvodného obohacení se použije obecná úprava obsažená v ustanovení § 619 občanského zákoníku, nicméně tato je doplněna speciálním ustanovením (§ 621), dle něhož se za rozhodné okolnosti považují vědomosti o tom, že k bezdůvodnému obohacení došlo, a o osobě povinné k jeho vydání. Z praktického hlediska zde zákonodárce opět užil, namísto termínu „obohacený“, termín širší, neboť může nastat situace, kdy se osoba, jež plnění od ochuzeného přijala, liší od osoby, u níž bezdůvodné obohacení skončilo a která je tedy k jejímu vydání povinna.⁹⁰

Téměř totožnou úpravu stanovující počátek běhu promlčecí lhůty u bezdůvodného obohacení obsahoval i občanský zákoník z roku 1964 (ust. § 107 odst. 1). Zákonodárce tak zřejmě toto pojetí považoval za správné a praxí prověřené, proto se ho rozhodl do občanského zákoníku recipovat. Ve srovnání s původní úpravou však byla vypuštěna speciálně stanovená, dvouletá subjektivní promlčecí lhůta. Subsidiárně se tedy použije ustanovení § 629 občanského zákoníku zakotvující obecnou délku subjektivní promlčecí lhůty (viz podkapitola *Délka promlčecí lhůty*).

Zcela zásadní odchylku od obecně stanoveného počátku běhu promlčecí lhůty obsahuje ustanovení § 622 občanského zákoníku, dle něž promlčecí lhůta u práva, jež vzniklo v důsledku újmy na zdraví⁹¹ nezletilého, počne běžet nejdříve dnem, kdy se stane plně svéprávným. Aby se v praxi předešlo případným sporům, kdy se promlčí

⁹⁰ viz ust. § 2995 občanského zákoníku.

⁹¹ Zde je vhodné upozornit, že tato úprava se vztahuje skutečně jen na práva vzniklá z újmy na zdraví nezletilého, nikoliv újmy např. na životě či svobodě nezletilého.

právo zletilého, který však v důsledku soudního omezení svéprávnosti pro duševní poruchu, která není jen přechodná (ust. § 57 občanského zákoníku), nenabyl plné svéprávnosti, dodává zákonodárce v druhé větě téhož ustanovení, že „(...) *nepočne promlčecí lhůta běžet, dokud mu po dovršení zletilosti nebude jmenován opatrovník.*“

Ačkoliv nebyl zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o pojistné smlouvě“), formálně zrušen celý, úprava pojištění z něj byla kompletně vyňata a s účinností od 1. ledna 2014 je nutno tuto hledat v občanském zákoníku, přesněji části čtvrté, hlavě druhé, dílu patnáctém, oddílu druhém.

Ustanovení § 626 občanského zákoníku, stanovující počátek běhu promlčecí lhůty u práva na pojistné plnění, nekonkretizuje obecně stanovený počátek dle ustanovení § 619 téhož zákona (tak, jak je tomu například v případě práva na náhradu škody či vydání bezdůvodného obohacení), nýbrž obsahuje úpravu vlastní. Dle tohoto ustanovení počíná promlčecí lhůta běžet za jeden rok od pojistné události. Je zřejmé, že se zde nejedná o kritérium subjektivní, popř. objektivizovaně subjektivní (viz výše), nýbrž že byl počátek běhu promlčecí lhůty stanoven ryze objektivně, *ergo* bez závislosti na subjektivně zjistitelných, rozhodných okolnostech. Přestože byl počátek běhu promlčecí lhůty stanoven, dá se říci, velmi stručně a jasně, musel Nejvyšší soud i toto ustanovení svými rozhodnutími blíže vykládat.⁹² Pojistná událost je definována v ustanovení § 2758 odst. 1 občanského zákoníku jako „*nahodilá událost krytá pojištěním*“, přičemž tato zjednodušená definice vychází z ustanovení § 3 písm. b) zákona o pojistné smlouvě a lze si představit, že ve většině případů nezpůsobuje při aplikaci potíže. Judikatura však byla nucena zasáhnout v oblasti úrazového pojištění, kdy Nejvyšší soud svým rozsudkem⁹³ vyložil, že „(...) *běh promlčecí doby* (dnešní terminologií „lhůty“ – pozn. autora) (...) *započne uplynutím jednoho roku ode dne, kdy se tělesné poškození postiženého, případně trvalé následky projevíly.*“

Smysl odložení zahájení běhu promlčecí lhůty u práva na pojistné plnění je zcela pragmatický. Vyšetřování pojistné události bývá záležitostí zdlouhavou. Zákonodárce se proto rozhodl poskytnout pojištěnému, popř. jiné osobě oprávněné k přijetí plnění z pojistné smlouvy zvýšenou ochranu spočívající ve *via facti* prodloužené promlčecí lhůtě.

⁹² Judikatura Nejvyšší soudu je s ohledem na totožnost současné a tehdejší úpravy bez dalšího použitelná.

⁹³ srov. rozsudek NS ČR ze dne 22.7.1999, sp. zn. 30 Cdo 1229/1999, dostupný na www.nsoud.cz

Identická úprava odložení běhu promlčecí lhůty u práva na pojistné plnění byla obsažena i v zákoně o pojistné smlouvě (ust. § 8 věty za středníkem), přičemž tato vychází z tímto zákonem zrušeného ustanovení § 104 občanského zákoníku z roku 1964. Zajímavé je, že již zákon č. 145/1934 Sb., o pojistné smlouvě, obsahoval odložení běhu promlčecí lhůty (ust. § 19 odst. 1 věty druhé), ačkoliv zde se nejednalo o rigidně stanovený přesně jeden rok.⁹⁴

3.3 Délka promlčecí lhůty

Stěžejní změnou, kterou občanský zákoník přinesl do oblasti promlčení, je rozlišení promlčecí lhůty na objektivní a subjektivní. Základní rozdíl spočívá v tom, že pro promlčecí lhůtu subjektivní, resp. její počátek, je určující, jak vyplývá již z výkladu o počátku běhu promlčecí lhůty, okamžik, kdy se oprávněná osoba dozvěděla o rozhodných okolnostech, nebo se o nich dozvědět měla a mohla (ust. § 619 občanského zákoníku). Pro promlčecí lhůtu objektivní je naopak vědomost o rozhodných okolnostech zcela irelevantní, neboť tato počíná běžet ode dne dospělosti práva.

Rozlišení promlčecí lhůty na subjektivní a objektivní zrcadlí současný právní vývoj směřující k antropocentrickému chápání práva a tedy tíhnoucí k promlčecí lhůtě subjektivní. *„Adresátem práv a povinností je člověk, který práva využívá a povinnosti plní. Aby tak mohl činit, musí mít o jejich existenci povědomost. Nemá-li znalost o právu, nelze požadovat, aby je uplatňoval či vymáhal.“*⁹⁵

3.3.1 Obecná ustanovení o délce promlčecí lhůty

Ačkoliv je rubrika části první, hlavy páté, dílu třetího, oddílu prvního, pododdílu druhého občanského zákoníku označena jako *„Délka promlčecí lhůty“*, ustanovení v tomto pododdílu obsaženém se netýkají toliko délky promlčecí lhůty, nýbrž upravují i počátek jejího běhu (viz např. ust. § 636 odst. 1 a 2, § 637 či § 638). Je evidentní, že tato ustanovení nelze číst izolovaně, neboť je stále třeba vycházet z ustanovení § 619 občanského zákoníku, upravující subjektivně, potažmo objektivizovaně-subjektivně

⁹⁴ „Promlčení se počíná ukončením kalendářního roku, ve kterém bylo lze žádati plnění.“

⁹⁵ TICHÝ, L. Promlčení. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2, s. 43

stanovený počátek běhu promlčecí lhůty. Je tedy zřejmé, že počátek běhu promlčecí lhůty s její délkou nerozlučně souvisí, nicméně nabízí se otázka, zda by nebylo z hlediska systematiky celého oddílu vhodnější počátek běhu promlčecí lhůty, včetně všech zvláštních ustanovení, upravit na jednom místě, tedy buď samostatně v rámci samostatného pododdílu, nebo souborem ustanovení pod vlastní rubrikou v rámci pododdílu o délce promlčecí lhůty.⁹⁶

Ustanovení § 629 odst. 1 občanského zákoníku velmi jasně a stručně stanovuje, že „*Promlčecí lhůta trvá tři roky.*“ Přestože není v tomto ustanovení explicitně uvedeno, kdy počíná promlčecí lhůta běžet, v důsledku čehož by se dalo rozpoznat, o jakou promlčecí lhůtu se jedná, dle důvodové zprávy k tomuto ustanovení se jedná o promlčecí lhůtu subjektivní.⁹⁷

Neobsahuje-li občanský zákoník speciální kogentní úpravu, má ustanovení o délce subjektivní promlčecí lhůty, na rozdíl od promlčecí lhůty objektivní, dispozitivní povahu.⁹⁸ Smluvní strany si však nemohou jinou než zákonem stanovenou délku promlčecí lhůty sjednat zcela libovolně. Limity délky smluvní promlčecí lhůty jsou zakotveny v ustanovení § 630 občanského zákoníku. Dle ustanovení § 630 odst. 1 si nelze ujednat délku promlčecí lhůty kratší než jeden rok a delší než patnáct let. Ustanovení § 630 odst. 2 věty první občanského zákoníku zároveň dodává, že „*Je-li kratší nebo delší lhůta ujednána v neprospěch slabší strany, nepřihlíží se k ujednání.*“. Taktéž se nepřihlíží ani k ujednání kratší promlčecí lhůty, jedná-li se o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví nebo o právo vzniklé z úmyslného porušení povinnosti (ust. § 630 odst. 2 věta druhá občanského zákoníku). Větou „*nepřihlíží se k ujednání*“ zákonodárce v občanském zákoníku tradičně označuje situaci, kdy se jedná o právní jednání toliko zdánlivé, nemající tedy právní relevanci (viz ust. § 551 a násl. občanského zákoníku).⁹⁹

Obecná promlčecí lhůta objektivní, v níž se promlčují práva majetková, je upravena v ustanovení § 629 odst. 2 občanského zákoníku a její délka činí deset let.

⁹⁶ srov. TÉGL, P., WEINHOLD, D. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 971

⁹⁷ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 151

⁹⁸ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 409

⁹⁹ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 137

Počátek jejího běhu se řídí kritériem ryze objektivním. Je lhostejné, zda má oprávněná osoba vědomost o rozhodných okolnostech (nebo zda tuto vědomost mít měla a mohla), obecná objektivní lhůta počíná běžet dnem, kdy majetkové právo dospělo. Zákodárce se zde také úmyslně vyhnul termínu „splatnost“, neboť splatnými se stávají toliko plnění peněžitá, zatímco pod pojem „dospělost práva“ lze podřadit i plnění nepeněžitá, přičemž tento termín vyhovuje i plněním ve smyslu *facere, omittere* či *pati*.¹⁰⁰

Formulací „nejpozději uplynutím deseti let“ v ustanovení o obecné promlčecí lhůtě objektivní zákonodárce implicitně stanovil, že možnost uplatnit právo v subjektivní promlčecí lhůtě je omezena objektivní lhůtou desetiletou.¹⁰¹ Praxe je tedy taková, že obě promlčecí lhůty plynou paralelně, přičemž k promlčení práva dojde v okamžiku, kdy uplyne první z těchto lhůt (lhostejno která). Pro lepší pochopení této konstrukce ji bude vhodné ilustrovat na příkladu. Ačkoliv se osoba oprávněná chovala v souladu se zásadou *vigilantibus iura* (v opačném případě by totiž počala plynout lhůta subjektivní – viz výše), dozvěděla se o právu na plnění šest měsíců před tím, než uplyne objektivní promlčecí lhůta. Přestože tedy do uplynutí lhůty subjektivní zbývá dva a půl roku, neuplatní-li své právo ve zbývajících lhůtě šesti měsíců, její právo se promlčí.¹⁰²

3.3.2 Zvláštní ustanovení o délce promlčecí lhůty

V ustanoveních § 629 a 630 občanského zákoníku je obsažena obecná úprava délky promlčecí lhůty, tedy taková, která se subsidiárně použije v případech, kdy neexistuje úprava zvláštní. Druhá z dílčích rubrik druhého pododdílu v rámci oddílu o promlčení v občanském zákoníku napovídá, že zvláštní úprava délky promlčecí lhůty je soustředěna zejména do ustanovení § 631 až 644, z nichž lze za zásadní považovat zejména úpravu délky promlčecí lhůty u práva zapsaného do veřejného seznamu, práva žádat soud o určení obsahu smlouvy budoucí, práva na náhradu škody nebo jiné újmy, práva na vydání bezdůvodného obohacení, práva, které bylo dlužníkem uznáno a práva,

¹⁰⁰ srov. LAZÍKOVÁ, J., ŠTEVČEK, M. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654): komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2220-2221

¹⁰¹ srov. ELIÁŠ, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2, s. 51

¹⁰² srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 409

jež bylo přiznáno rozhodnutím orgánu veřejné moci. O těchto právech bude pojednávat následující výklad.

Prvním z práv, pro něž zákonodárce zakotvil zvláštní úpravu promlčecí lhůty, je právo zapsané do veřejného seznamu (ust. § 631 občanského zákoníku). Veřejným seznamem se rozumí „seznam, do něhož se zapisují zákonem stanovené skutečnosti a do něhož může každý volně nahlížet.“¹⁰³ Veřejnost si pod tímto pojmem často představuje pouze katastr nemovitostí, ten je však jen jedním z řady další veřejných seznamů (těmi jsou například obchodní a živnostenský rejstřík, rejstřík ochranných známek či rejstřík vynálezů). Dle ustanovení § 631 občanského zákoníku se právo zapsané do veřejného seznamu promlčí „za deset let ode dne, kdy mohlo být vykonáno poprvé.“ Z toho tedy vyplývá, že se jedná o promlčecí lhůty subjektivní, neboť je vázána na vědomost, popř. nedbalou nevědomost o rozhodných skutečnostech. Lze si také povšimnout, že zde zákonodárce explicitně uvádí i okamžik, kdy promlčecí lhůta počíná běžet, a to navzdory shodné obecné úpravě v ustanovení § 619 občanského zákoníku. Důvodová zpráva na konto tohoto řešení uvádí, že počátek běhu promlčecí lhůty je zopakován proto, „aby bylo postaveno najisto, že nepočíná běžet již ode dne zápisu.“¹⁰⁴ Z komparace s ustanovením § 632 občanského zákoníku vyplývá, že úprava v ustanovení § 631 se týká pouze práv, jež lze vykonat toliko jednorázově. Jedná-li se o právo, jež může být vykonáváno nepřetržitě či opakovaně, „promlčí se, pokud není vykonáváno po dobu deseti let.“¹⁰⁵ Promlčecí lhůta tedy počíná běžet od okamžiku, kdy bylo právo zapsané ve veřejném seznamu vykonáno naposledy, například tedy ode dne, kdy oprávněný z věcného břemene naposledy přešel přes pozemek zatížený služebností stezky. Pokud se však bude jednat o právo, zapsané do veřejného seznamu, jež se vykonává jen zřídka, promlčí se, nebylo-li v průběhu deseti let vykonáno, to však za podmínky, že k jejímu výkonu měla oprávněná osoba alespoň tři příležitosti. Neměla-li oprávněná osoba alespoň tři příležitosti k výkonu svého práva, prodlužuje se promlčecí lhůta, a to do doby, kdy zůstane i třetí příležitost k výkonu práva nevyužita (viz ust. § 632 věty druhé občanského zákoníku).

¹⁰³ viz LAZÍKOVÁ, J., ŠTEVČEK, M. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654): komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2226

¹⁰⁴ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 153

¹⁰⁵ ust. § 632 věty první občanského zákoníku

V důsledku výkonu práva (bez ohledu na to, zda jde o právo, jež lze vykonat jednorázově, opakovaně či ho lze vykonávat nepřetržitě), osobou, již náleží, před uplynutím promlčecí lhůty se stávající promlčecí lhůta přetrhne (přeruší), čímž tato *via facti* skončí, a počíná běžet promlčecí lhůta nová, opět desetiletá.¹⁰⁶

Ustanovení § 634 občanského zákoníku obsahuje speciální úpravu promlčecí lhůty u práva žádat soud o určení obsahu smlouvy budoucí, a to nejen s ohledem na délku, ale i na počátek jejího běhu.¹⁰⁷ Úprava tohoto práva vychází z koncepce obsažené v obchodním zákoníku (ust. § 292 odst. 2) a z ní také přebírá pravidlo, že právo na určení obsahu budoucí smlouvy se promlčí v jednoleté promlčecí lhůtě. Oproti obchodněprávní úpravě je však rozdílně nastaven počátek běhu promlčecí lhůty. V ustanovení § 634 občanského zákoníku je řečeno, že se toto právo promlčí za jeden rok od posledního dne lhůty, kdy měla být smlouva budoucí uzavřena, zatímco obchodní zákoník vázal počátek promlčecí lhůty na den, kdy byla strana zavázaná stranou oprávněnou vyzvána k uzavření smlouvy. Úprava občanského zákoníku tedy představuje ve srovnání s úpravou v obchodním zákoníku faktické prodloužení promlčecí lhůty u tohoto práva.¹⁰⁸

Nelze opomenout, že možnost promlčení práva na určení obsahu smlouvy budoucí připadá v úvahu pouze v situaci, kdy oprávněný povinného v zákonné, popř. sjednané lhůty k uzavření smlouvy vyzve. V opačném případě totiž, dle ustanovení § 1788 občanského zákoníku, povinnost uzavřít budoucí smlouvu prekluduje (zaniká).

Dalším majetkovým právem, které má stanovenou promlčecí lhůtu v rámci zvláštní úpravy, je právo na náhradu škody. Dle ustanovení § 636 občanského zákoníku se právo na náhradu škody (nebo odčinění jiné újmy)¹⁰⁹ promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy škoda vznikla. Tato koncepce vychází zejména z úpravy občanského zákoníku z roku 1964 (ust. § 106 odst. 2), je ovšem zřejmé, že oproti předcházejícímu pojetí doznala nová úprava mnohých změn.

První zásadní změnou je stanovení počátku běhu promlčecí lhůty. Na rozdíl od úprav obsažených jak v občanském zákoníku z roku 1964 (kde byl počátek běhu

¹⁰⁶ srov. LAZÍKOVÁ, J., ŠTEVČEK, M. in LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654): komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 2228

¹⁰⁷ Toto ustanovení je dalším důkazem toho, že navzdory znění rubriky se v tomto pododdílu vyskytují v mnohých případech ustanovení upravující nejen délku promlčecí lhůty, ale i její počátek.

¹⁰⁸ Toto tvrzení ovšem platí pouze v případě, kdy si smluvní strany nesjednaly, v souladu s ust. § 292 odst. 2 obchodního zákoníku, promlčecí lhůtu delší.

¹⁰⁹ Bude-li se dále v textu mluvit o škodě (a její náhradě), má se zároveň na mysli i újma (a její odčinění).

promlčecí lhůty stanoven na den, kdy došlo k události, z níž vznikla škoda), tak v obchodním zákoníku (kde byl počátek běhu promlčecí lhůty stanoven na den, kdy došlo k porušení povinnosti, jež byla příčinou škod), občanský zákoník určuje, že promlčecí lhůta pobeží ode dne, kdy došlo ke vzniku škody, potažmo kdy se škoda projevila. K tomuto kroku přistoupil zákonodárce zejména proto, že předchozí úpravy, obzvláště pak úprava obchodněprávní, odporovala ústavně garantovanému právu na soudní ochranu, neboť dle této konstrukce mohlo dojít k situaci, kdy se právo na náhradu škody promlčelo dříve, než škoda samá vznikla.¹¹⁰

Jak již bylo možné si povšimnout, druhou podstatnou změnou, kterou přinesl občanský zákoník do úpravy promlčení práva na náhradu škody, je prodloužení promlčecích lhůt. Jedná-li se o škodu způsobenou nikoliv úmyslně, právo na její náhradu se promlčí v desetileté lhůtě. Pokud však byla škoda způsobena úmyslně, prodlužuje se promlčecí lhůta na patnáct let. To samé platí i v případě, kdy příčinou vzniku škody bylo porušení povinnosti v důsledku jednání korupčního charakteru, a to dokonce bez ohledu na skutečnost, zda škoda sama byla způsobena úmyslně, či nikoliv (ust. § 636 odst. 2 občanského zákoníku).

Na závěr speciální úpravy o délce promlčecí lhůty u práva na náhradu škody je nezbytné připomenout, že dle ustanovení § 636 odst. 3 občanského zákoníku se předcházející odstavce téhož paragrafu nepoužijí, jde-li o právo vzniklé z újmy na svobodě, životě nebo zdraví. Jinými slovy řečeno, zákonodárce v tomto ustanovení vyloučil běh objektivní promlčecí lhůty, takže majetková práva na odčiněné újmy způsobené na těchto právech se promlčují v subjektivní, tříleté promlčecí lhůtě (ust. § 629 odst. 1 občanského zákoníku), která počíná běžet v okamžiku, kdy má oprávněná osoba vědomost o vzniku škody a osobě povinné k její náhradě (ust. § 619 a 620 odst. 1 občanského zákoníku – viz výše).¹¹¹ Lze mít za to, že výčet osobních práv uvedený v ustanovení § 636 odst. 3 občanského zákoníku je taxativní, pročež pro majetková práva na odčinění újmy způsobené na jiných osobních právech, například tedy na právu

¹¹⁰ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 154

¹¹¹ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 154

na důstojnost, jméno, vážnost, čest či soukromí, se postupovat podle ustanovení § 636 odst. 1 a 2 občanského zákoníku bude.¹¹²

Právo na vydání bezdůvodného obohacení patří taktéž mezi práva, pro něž občanský zákoník stanovuje promlčecí lhůtu zvlášť. Úprava promlčení tohoto práva byla jen s drobnými úpravami recipována z občanského zákoníku z roku 1964 (ust. § 107 odst. 2 a 3). Dle pojetí v občanském zákoníku (ust. § 638 odst. 1) nově platí, že „Právo na vydání bezdůvodného obohacení se promlčí nejpozději za deset let ode dne, kdy k bezdůvodnému obohacení došlo.“ Je tedy zřejmé, že oproti předchozí úpravě došlo pouze k prodloužení promlčecích lhůt, kdy promlčecí lhůta subjektivní byla prodloužena ze dvou na tři léta, promlčecí lhůta objektivní ze tří na deset let a promlčecí lhůta objektivní, bylo-li bezdůvodné obohacení nabyto obohaceným úmyslně, z deseti na patnáct let.

Ustanovení § 639 občanského zákoníku stanovuje podmínky, za nichž dojde k promlčení práva uznaného dlužníkem. Uznání dluhu je jednostranným, adresovaným právním jednáním, kterým dlužník uznává svůj dluh, a to v písemné formě, co do důvodu i výše, čímž se vytváří vyvratitelná právní domněnka, že dluh v době uznání trvá.¹¹³ Tento hmotněprávní prostředek utvrzení dluhu nelze zaměňovat s procesněprávním uznáním nároku.¹¹⁴ Dojde-li tedy k uznání dluhu dlužníkem, právo se promlčí v desetileté lhůtě plynoucí ode dne, kdy k uznání došlo, nestanoví-li dlužník v uznání dluhu dobu, do které splní. V takovém případě se desetiletá promlčecí lhůta počítá až od posledního dne dlužníkem určené doby. Z ustanovení § 653 odst. 1 občanského zákoníku vyplývá, že je možné, aby dlužník uznal i dluh promlčený. Takovým uznáním dluh přestává být promlčeným, přičemž počíná běžet nová objektivní promlčecí lhůta, a to za stejných podmínek, jako by se jednalo o uznání práva dosud nepromlčeného. Blíže k promlčecí lhůtě u práva uznaného dlužníkem (a práva přiznaného rozhodnutím orgánu veřejné moci) bude pojednáno v podkapitole 3.4.2 (*Přetržení běhu promlčecí lhůty*).

¹¹² srov. TÉGL, P., WEINHOLD, D. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 1010

¹¹³ viz ust. § 2053 občanského zákoníku

¹¹⁴ viz ust. § 153a občanského soudního řádu

Za velmi obdobných podmínek jako promlčení dluhu uznaného dlužníkem se promlčí i právo přiznané rozhodnutím orgánu veřejné moci¹¹⁵. Z ustanovení § 640 občanského zákoníku vyplývá, že se takové právo promlčí „za deset let ode dne, kdy mělo být podle rozhodnutí plněno.“ Na základě rozhodnutí může být plněno v okamžik, kdy je toto rozhodnutí vykonatelné. Rozhodnutí se stává vykonatelným, jakmile uplyne lhůta k plnění. Jedná-li se o rozsudek a není-li uložena povinnost k plnění, je rozsudek vykonatelný, jakmile nabyde právní moci (ust. § 161 odst. 1 a 2 občanského soudního řádu).¹¹⁶ Usnesení naproti tomu se může stát vykonatelným i bez ohledu na právní moc.¹¹⁷

3.4 Běh promlčecí lhůty

Je obecným pravidlem, že promlčecí lhůta běží od svého počátku (viz podkapitola 3.1) do svého zákonem či dohodou stanoveného konce, a to nepřetržitě (jedná se o tzv. „*tempus continuum*“). Nejsou však ojedinělé případy, kdy je předpokládán a řádný běh promlčecí lhůty narušen nějakou překážkou. V takovém případě dojde buď ke stavení, nebo přetržení (přerušení) promlčecí lhůty.

3.4.1 Stavení běhu promlčecí lhůty

V případě existence překážky, která brání řádnému běhu promlčecí lhůty, mohou nastat v zásadě tři situace.

První situací je stav, kdy lhůta v důsledku překážky ani nepočne běžet. Tento případ lze ilustrovat na ustanovení § 646 občanského zákoníku, které upravuje běh promlčecí lhůty mezi manžely a nově i mezi osobami žijícími ve společné domácnosti, zastoupeným a zákonným zástupcem a dalšími. Zde je totiž stanoveno, že „*Mezi manžely nepočne promlčecí lhůta běžet ani neběží, dokud manželství trvá.*“ Vznikne-li tedy za trvání manželství mezi manžely právo, které podléhá promlčení, promlčecí lhůta počne běžet v okamžiku, kdy manželství zanikne. Dochází tedy *via facti* k odsunutí

¹¹⁵ Z ust. § 3017 občanského zákoníku vyplývá, že obdobně se bude postupovat, bude-li právo přiznáno rozhodnutím vzešlým z rozhodčího řízení.

¹¹⁶ Ovšem ne bezvýjimečně. Některá rozhodnutí na plnění mohou být i tzv. předběžně vykonatelná, tedy před nabytím právní moci – viz ust. § 162 občanského soudního řádu.

¹¹⁷ viz ust. § 171 občanského soudního řádu

počátku běhu promlčecí lhůty. Právní teorie tento stav označuje jako nepravé stavení lhůty.¹¹⁸

Druhá situace nastává, když se vyskytne překážka bránící řádnému běhu promlčecí lhůty, jež již započala běžet. I pro tuto situaci lze jako názorný příklad uvést úpravu v ustanovení § 646 občanského zákoníku. Může se tedy jednat o případ, kdy stávající dlužník a věřitel spolu uzavřou manželství (za předpokladu, že v době vzniku dluhu nebyli osobami žijícími ve společné domácnosti), což má za následek, že promlčecí lhůta, která započala běžet před vznikem manželství, po dobu jeho trvání neběží. Zanikne-li manželství, promlčecí lhůta pokračuje a navazuje tam, kde byl její běh zastaven v důsledku vzniku překážky (manželství), přičemž doba trvání překážky se do této lhůty nezapočítává. Toto stavení promlčecí lhůty označuje právní teorie jako pravé (skutečné).¹¹⁹

Třetí situace nastane v případě, kdy se překážka postaví do běhu již započaté promlčecí lhůty, která však v důsledku její existence nepřestane běžet, zároveň ovšem neuplyne dříve než v zákonem pro tento případ stanovené lhůtě. Pro ilustraci této situace je vhodná úprava obsažená v ustanovení § 645 občanského zákoníku. Podle tohoto ustanovení již započatá a plynoucí promlčecí lhůta v případě práva oprávněné osoby, u níž se vyžaduje, aby byla zastoupena (zákonným zástupcem či opatrovníkem), i přes existenci překážky běží dále, nicméně neskončí dříve, než uplyne jeden rok po odpadnutí této překážky. Zde upravená situace nastane např. v případě, kdy bude dlužníkovou svéprávnost z důvodu duševní nemoci omezena, což vyvolá potřebu jmenování jeho opatrovníka. Bude-li tedy osobě omezené ve svéprávnosti jmenován opatrovník, dojde k promlčení jejího práva (nebo práva proti ní) nejdříve za rok ode dne, kdy jí byl opatrovník jmenován. I toto stavení promlčecí lhůty je označováno jako nepravé.

¹¹⁸ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 412

¹¹⁹ srov. TÉGL, P., WEINHOLD, D. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 1047

3.4.2 Přetržení běhu promlčecí lhůty

Řádný běh promlčecí lhůty může být kvůli překážce nejenom dočasně zastaven, ale i přetržen (přerušen). V důsledku přetržení, které je způsobeno zákonem stanovenou právní skutečností, běh promlčecí lhůty *via facti* skončí. Právní skutečnost, jež způsobila přetržení běhu původní promlčecí lhůty, má za následek taktéž počátek běhu nové promlčecí lhůty, která ve většině případů bude (ale také nemusí být – viz dále) být jiné kvality.¹²⁰

Právními skutečnostmi, jež jsou způsobitelné přetrhnout běh promlčecí lhůty, jsou uznání dluhu dle ustanovení § 2053 občanského zákoníku a rozhodnutí orgánu veřejné moci, kterým bylo právo přiznáno.¹²¹

Ačkoliv by se dalo ze znění rubriky, která nadepisuje ustanovení § 653 občanského zákoníku, dovodit, že úprava přetržení běhu promlčecí lhůty se nachází právě a jedině v tomto ustanovení, není tomu tak zcela. Tento institut je upraven taktéž v ustanoveních § 639 a 640 občanského zákoníku, a to pouze s tím rozdílem, že úprava zde obsažená se týká práva zatím stále nepromlčeného.

Nastane-li tedy situace, kdy dlužník svůj dluh, u nějž už promlčecí lhůta běží, kvalifikovaným způsobem (takovým, s nímž zákon spojuje právní následky – viz ust. § 2053 občanského zákoníku) uzná, dojde k přetržení běhu promlčecí lhůty a počne běžet nová, desetiletá promlčecí lhůta, která ve většině případů bude jiného charakteru, než promlčecí lhůta původní.¹²²

Bylo-li, byť i promlčené, právo přiznáno rozhodnutím orgánu veřejné moci, z ustanovení § 640 a 653 občanského zákoníku vyplývá, že se pro tyto případy užije úprava, která pojednává o důsledcích uznání dluhu na běh promlčecí lhůty, obdobně.

Na závěr této podkapitoly bude zajímavé upozornit na nepřesnost, již se zákonodárce dopustil v souvislosti se zněním rubriky nad ustanovením § 653 občanského zákoníku (a vlastně i zněním věty první prvního odstavce tohoto ustanovení), která zní „*Obnovení nároku a běh nové promlčecí lhůty.*“ Jak vyplývá z předcházejícího

¹²⁰ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 412

¹²¹ Přetrhnout promlčecí lhůtu lze *via facti* i výkonem práva, jež lze vykonávat opakovaně či nepřetržitě – viz výše.

¹²² Případ, kdy po uznání dluhu počne běžet promlčecí lhůta stejného charakteru, může nastat, pokud dojde k uznání dluhu, jenž už byl dříve uznán a jemuž tedy již plynula promlčecí lhůta dle ust. § 639 občanského zákoníku.

výkladu, uplynutím promlčecí lhůty se právo sice promlčí, ovšem toto je stále vybaveno nárokem (byť oslabeným). O zániku nároku (a posléze tedy i o jeho obnovení) lze hovořit teprve v případě, kdy je v soudním řízení, ve kterém je o daném právu rozhodováno, platně vznesena námitka promlčení. Je tedy zřejmé, že v praxi častěji dochází k situacím, kdy je právo promlčené, avšak nárok ještě nezanikl. Pokud by se mělo ustanovení § 653 občanského zákoníku vykládat *stricto sensu*, dopadalo by pouze na případy, kdy byl dlužníkem uznán promlčený dluh, o němž už bylo dříve před soudem rozhodováno a jehož nárok zanikl v důsledku dlužníkem vznesené námítky promlčení.¹²³ Je však bezesporné, že úmyslem zákonodárce nebylo vztáhnout úpravu obsaženou v ustanovení § 653 občanského zákoníku toliko na tyto případy.

¹²³ srov. TÉGL, P., WEINHOLD, D. in MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 1072-1073

4. Vznik a vývoj úpravy promlčení v civilních kodexech na území ČR v historickém pohledu

Právní řád České republiky, *ergo* uspořádaný systém práva, jehož prvky jsou právní normy, popř. právní předpisy¹²⁴ platné a účinné v České republice nebo v rámci mezinárodního společenství, jehož je Česká republika členem, spadá do kontinentálního typu právní kultury. Kontinentální typ právní kultury je výsledkem recepce římského práva a jeho více jak tisícileté evoluce probíhající původně na území kontinentální Evropy, posléze však, coby dílčí důsledek postupné světové kolonizace, i vně hranice starého kontinentu. Charakteristickým pro kontinentální typ právní kultury je faktum, že se jedná o systém práva psaného (*lex scripta*), ve vztahu k němuž jsou jiné v úvahu připadající prameny práva, např. právní obyčej, toliko prameny subsidiárními a který, ve své ryzí formě, vylučuje tvorbu práva pomocí precedenčních rozhodnutí soudu.¹²⁵

4.1 Římskoprávní úprava promlčení

Základním stavebním kamenem kontinentálního typu právní kultury je, jak je uvedeno výše, římské právo. S ohledem na původ a systém právního řádu České republiky je proto zřejmé, že římskoprávní úprava promlčení je předchůdcem a principiálním vodítkem pro úpravu tohoto institutu i ve všech civilněprávních kodexech střídajících se v čase na našem území.

Ačkoliv je nesporné, že římskoprávní úprava promlčení podstatným způsobem ovlivnila podobu tohoto institutu v civilních kodexech spadajících do kontinentálního typu právní kultury, tedy i těch působících na našem území, doznala od svého vzniku mnohých změn a v porovnání s moderními úpravami promlčení vykazuje některé odlišnosti. Pozoruhodné je, že v římském právu existovala jakási dvojkolejnost promlčení. Promlčení podléhala nejenom práva (jak je tomu např. v naší civilněprávní úpravě), nýbrž bylo lze promlčet i žaloby na ochranu těchto práv. To je podstatná odlišnost oproti modernímu pojetí promlčení, neboť věřitel uplynutím dané lhůty a okamžikem, kdy dlužník uplatnil námitku promlčení (*exceptio*, resp. *praescriptio XXX*

¹²⁴ srov. KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 67

¹²⁵ srov. KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 92

vel *XL annorum*)¹²⁶, k níž soudce (na tuto žádost, nikoliv *ex offio*) přihlédl, nepřichází toliko o vynutitelnost svého práva prostřednictvím veřejné moci v rámci probíhajícího řízení, nýbrž mu je odepírána možnost i samé žalovatelnosti. Navzdory této dvojí úpravě je však výsledek uplynutí promlčecí lhůty téměř vždy (viz dále) totožný – věřitelovo právo ztrácí nárok, zůstává, romanistickou terminologií řečeno, *obligatio naturalis*. Tento základní definiční znak institutu promlčení je vlastní i jeho modernímu civilistickému pojetí, což je jen dalším z mnoha důkazů o nadčasovosti a sofistikovanosti právních principů římského práva.

Institut promlčení však nebyl součástí římského práva odjakživa. „*Republikánské ius civile vázalo ochranu práv na určité lhůty jenom docela výjimečně, obecně platilo, že ochrany práva se lze dovolávat kdykoli, že tedy civilní žaloby jsou nepromlčitelné, věčné – actiones perpetuae.*“¹²⁷ S nástupem jurisdikce magistrátu se počaly vyskytovat terminované žaloby (*actiones temporales*), vázané převážně na roční lhůtu, stále pravidelněji.¹²⁸ Ucelenou úpravu promlčení přinesly až mohutné kodifikační práce za vlády východořímského císaře Theodosia II. (401-450 n. l.). Promlčecí lhůta byla stanovena na 30 let (pakliže se jednalo o záležitosti církve či zbožných nadací, byla tato lhůta prodloužena o dalších 10 let) a počínala běžet okamžikem, kdy bylo lze žalobu na ochranu práva podat na soud, tj. kdy se žaloba „narodila“ (pro okamžik vzniku žalobního práva se v rámci právní romanistiky užívá terminus technicus „*actio nata*“). U práv věčných byla tato podmínka splněna okamžikem porušení práva, u práv obligacních pak okamžikem vzniku obligace či její splatnosti.¹²⁹

Další vlastností římskoprávní úpravy promlčení, kterou moderní civilistika převzala a pojaly za své, je možnost přetržení promlčení, přesněji přetržení běhu promlčecí lhůty. Možnost přetržení promlčení upravuje i náš občanský zákoník (ust. § 653), přestože tento pojem ve svých ustanoveních explicitně neobsahuje. Přetržení promlčení spočívá v tom, že promlčecí lhůta, která doposud běžela, byla stižena okolností, která ji v pokračování běhu brání. V důsledku této okolnosti je běh lhůty přetržen, končí a počíná běžet lhůta nová. *Via facti* tak lze hovořit o lhůtách dvou (viz předchozí výklad). Okolností, jež je způsobilá přetrhnout promlčení, bylo nejen

¹²⁶ viz WEINHOLD D. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 16

¹²⁷ srov. KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 129

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

žalobcovo uplatnění nároku u soudu, mohlo jí být dosaženo i aktivitou odpůrce, a to uznáním dluhu, jež mohlo mít i povahu konkludentní (zaplacením části pohledávky, zaplacením úroků).¹³⁰

Mimo přetržení promlčení nebylo římskému právu neznámé ani stavení promlčení lhůty. Stavení promlčecí lhůty bylo způsobeno existencí překážky, pro niž promlčecí lhůta nemohla začít běžet nebo pokračovat. Takovýmito překážkami mohly být například vpád nepřátel, věřitelem udělené tzv. příročí (*moratorium*) či skutečnost, že dlužník byl nedospělec nebo nezletilec.¹³¹

Jak bylo uvedeno výše, důsledek promlčení nebyl vždy totožný. Rozličnost důsledku promlčení se odvíjela od povahy práva, jež bylo promlčeno. Pakliže se promlčelo právo obligační, resp. žaloba, jejíž prostřednictvím mělo být právo realizováno (v tomto případě se jednalo o *actio in personam*), došlo k zániku samého práva. Tato situace více odpovídá, českému právnímu řádu známé, prekluzi. Promlčí-li se ovšem právo věcné, nastane situace, která soudobé úpravě promlčení odpovídá lépe, tj. promlčené právo nebude možné autoritativně vůči odpůrci a jeho dědicům prosadit.¹³²

4.2 Všeobecný občanský zákoník

Všeobecný občanský zákoník (v originálním německém znění *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie* – zkráceně ABGB), vyhlášený pod číslem 946/1811 Sb. z. s. dne 1. června 1811 a účinný od 1. ledna 1812 pro všechny země tvořící Rakouské císařství (s výjimkou uherské části monarchie) a všechny jejich obyvatele bez ohledu na příslušnost ke stavu, byl mimořádným legislativním dílem.¹³³ Tento výstup rozsáhlých kodifikačních prací trvajících téměř šest desítek let vycházel z recepce římského práva a teorie přirozenoprávní. Její odraz lze spatřit v úvodních ustanoveních, kde se zákon mimo jiné odvolává na *přirozený smysl zákona* (ust. § 7), *přirozená právní základní pravidla*

¹³⁰ srov. SOMMER O. *Učebnice soukromého práva římského. I. díl. Obecné nauky*. Praha, 1946, s. 52 až 54

¹³¹ srov. KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 130

¹³² srov. KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 130

¹³³ Pravdivost tohoto tvrzení lze doložit mimo jiné například skutečností, že je (sice ve znění poznamenaném četnými novelami) platný a účinný dosud například v Rakousku a Lichtenštejnsku (viz internetovou adresu: <https://www.gesetze.li/Seite1.jsp?lrs=2&lrs2=21>)

užívaná při rozhodování soudců (ust. § 7), odmítá otroctví a nevolnictví (ust. § 16) a přiznává člověku *přirozená, rozumem samým zřejmá práva* (ust. § 16), jež lze omezit toliko zákonem (ust. § 17).¹³⁴ Významnou kvalitou, jež přispěla k tomu, že tento zákoník byl nově vzniklou Československou republikou přijat, kde platil v nepříliš novelizovaném znění až do roku 1950, byla představa o neomezeném vlastnictví (ust. § 353¹³⁵ a 354).¹³⁶

Všeobecný občanský zákoník (dále také i jen „ABGB“) obsahoval úpravu promlčení v dílu třetím, hlavě čtvrté, přesněji v ustanovení § 1451 až 1502. Už z pouhé rubriky hlavy čtvrté (*O promlčení a vydržení*) vyplývá, že se zákonodárce rozhodl soustředit úpravu těchto dvou, na běhu času existenčně závislých právních institutů do jednoho místa kodexu. Znění ustanovení § 1452 ABGB (tj. „*Převede-li se promlčené právo následkem zákonné držby zároveň na někoho jiného; nazývá se vydrženým právem a způsob nabytí vydržením.*“) naznačuje, že zákonodárce považoval promlčení a vydržení za instituty na sobě závislé, kdy nastalé promlčení práva je bezpodmínečným předpokladem pro následné vydržení.

Konkrétní pojetí úpravy promlčení ve všeobecném občanském zákoníku částečně objasňuje ustanovení § 1451, ve kterém bylo stanoveno, že „*Promlčení jest ztráta práva, jež nebylo vykonáno po čas určený zákonem.*“ Ryze gramatickým výkladem by se zdálo, že tehdejší úprava promlčení naplňovala znaky spíše prekluze, opak je však pravdou. Ačkoliv zákonodárce explicitně uvedl, že promlčením dochází ke ztrátě práva, ustanovení § 1432 ABGB zakotvilo pravidlo, že „*Placení dluhu promlčeného (...) nemůže být žádáno zpět, (...).*“ Skutečnost, že zaplacení promlčeného dluhu nezakládá bezdůvodné obohacení věřitele, dokládá, že se nemůže jednat o úplnou ztrátu práva (tj. v dnešní právní terminologii prekluzi), nýbrž pouze o promlčení, a to v základních rysech v takové podobě, jak je nám známo z občanského zákoníku i nyní. Tomuto tvrzení svědčí i fakt, že dle ustanovení § 1501 ABGB bylo k námitce promlčení přihlíženo pouze na návrh jedné ze stran sporu.

¹³⁴ MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3 přepracované vydání, Praha: Linde Praha, a. s., 2003, s. 202

¹³⁵ „*Vše, co někomu náleží, všechny jeho hmotné nebo nehmotné věci, slují jeho vlastnictví.*“ Lze si povšimnout, že tato definice vlastnictví byla zákonodárcem převzata v doslovném, pouze moderní češtině přizpůsobeném znění v ustanovení § 1011 občanského zákoníku.

¹³⁶ srov. SCHELLEOVÁ I., SCHELLE K. *Civilní kodexy: 1811-1950-1964*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1993, s. 19-21

Promlčení dle znění všeobecného občanského zákoníku podléhala zejména všechna práva proti třetím osobám. Za nepromlčitelná byla označena práva veřejná (právo na dávky), potažmo závazky odpovídající těmto právům (povinnost platit daně), právo vlastnické, osobnostní, dědické, rodinné, nárok na rozdělení společné věci, určení mezi a další.¹³⁷

Obecná promlčecí lhůta (v tehdejší terminologii „doba“)¹³⁸ činila třicet let, ustanovení § 1486 všeobecného občanského zákoníku však obsahovalo řadu případů, kdy docházelo k promlčení po uplynutí promlčecí lhůty zvláštní, zpravidla tříleté. Ve zvláštní promlčecí lhůtě se promlčovaly pohledávky¹³⁹ za dodání věcí nebo provedení prací, za stravování, ošetřování, dále vyplývající z nájmu a pachtu, pohledávky zaměstnance za zaměstnavatelem a mnohé další. Kromě obecné a zvláštní promlčecí lhůty zavedl všeobecný občanský zákoník pravidlo, dle něhož, šlo-li o subjekt, jehož právo mělo být promlčeno, *požívající v § 1472 výhod* (tj. stát, obce, církve atd.), činila promlčecí lhůta čtyřicet let (tímto ovšem nebyla dotčena promlčecí lhůta zvláštní).

Dle ustanovení § 1502 nebylo možné se promlčení předem vzdát, stejně jako nebylo umožněno smluvním stranám sjednat promlčecí lhůtu delší, než byla ta zákonná. Z logického výkladu tohoto ustanovení, přesněji použitím důkazu z opaku (*argumentum a contrario*), lze dojít k závěru, že sjednat si kratší promlčecí lhůtu bylo smluvním stranám umožněno.

Explicitní úpravu počátku běhu promlčecí lhůty všeobecný občanský zákoník neobsahoval. K jeho určení proto bylo nezbytné vycházet z ustanovení § 1478 o obecné promlčecí lhůtě. V ustanovení § 1478 věty druhé ABGB bylo zakotveno, že „*K vlastnímu promlčení však postačí pouhé třicetileté neužívání práva, které mohlo býti vykonáno již o sobě.*“ V okamžiku, kdy právo mohlo *býti vykonáno o sobě*, stalo se splatným. Lze tedy vyvozovat, že u pozitivního plnění počínala promlčecí lhůta běžet ode dne splatnosti, u negativního plnění (práva na opomenutí) počala tato lhůta běžet od

¹³⁷ srov. WEINHOLD D. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 17

¹³⁸ Důsledné rozlišení termínů „doba“ a „lhůta“ přinesl až občanský zákoník, který v souvislosti s promlčením užívá termín „lhůta“. Ačkoliv všeobecný občanský zákoník i ostatní občanské zákoníky na našem území užívaly termín „promlčecí doba“, pro zachování terminologické jednoty a přehlednosti této práce bude užíváno, bez ohledu na originální terminologii konkrétní kodifikace, sousloví „promlčecí lhůta“.

¹³⁹ Zde si lze povšimnout, že se zákonodárce striktně nedržel jím zavedené terminologie a v rozporu se zněním ustanovení § 1451 uvádí, že se promlčují pohledávky, nikoliv tedy práva.

okamžiku, kdy zavázaná osoba neopomněla to, co opomenout měla.¹⁴⁰ Jedinou, dílčí úpravu počátku běhu promlčecí lhůty lze nalézt v ustanovení § 1489, které stanovilo, že „Každá žaloba¹⁴¹ za odškodnění promlčuje se ve třech letech od té doby, kdy poškozený zvěděl o škodě a osobě škůdcově, (...). Nezvěděl-li poškozený o škodě nebo o osobě škůdcově, nebo vzešla-li škoda zločinem, zanikne žalobní právo jen po třiceti letech.“ Toto pojetí počátku běhu promlčecí lhůty u práva na náhradu škody je tedy téměř totožné s tím, jak jej známe z moderních civilních kodexů (viz ust. § 620 odst. 1 občanského zákoníku).

Všeobecný občanský zákoník obsahoval taktéž ustanovení o započtení předchůdcovy promlčecí lhůty (ust. § 1493), zastavení promlčení (ust. § 1494), odložení počátku běhu promlčecí lhůty (např. u osob nezletilých, šílených či „blbých“, a to do doby, než jim byl ustanoven zákonný zástupce (ust. § 1493) i přetržení promlčení.

4.3 Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937

Konec první světové války a vyhlášení samostatného československého státu, k němuž došlo zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, vyhlášeným dne 28. října 1918 (právnícké veřejnosti známý také jako „recepční norma“ nebo „recepční zákon“), s sebou přinesly přirozeně řadu zásadních změn. Ustanovení čl. 2 recepční normy („veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“) zapříčinilo nejenom materiální kontinuitu právního řádu nového státu (ačkoliv se vyskytují i názory odlišné)¹⁴², jež znamenala převzetí mimo jiné všeobecného občanského zákoníku z roku 1811, ve znění pozdějších novel, způsobilo také, s ohledem na připojení části Horních Uher (Slovensko, Podkarpatská Rus) k ČSR, vznik právního dualismu, neboť došlo k převzetí i uherského obyčejového práva. Odstranění tohoto závadného stavu a vytvoření unifikované úpravy bylo nanejvýš

¹⁴⁰ srov. WEINHOLD, D. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 18

¹⁴¹ I zde lze spatřit terminologickou nedůslednost zákonodávce. V tomto ustanovení je uvedeno, že se promlčuje žaloba za odškodnění, ve větě druhé „zaniká“ zase žalobní právo.

¹⁴² srov. WEYR F. Sukcesorství československého státu a recepční zákon č. 11 z r. 1918. *Časopis pro právní a státní vědu*. Roč. 21, 1938, s. 2 – „(...) ani z hlediska juristického nelze v československém státě spatřovat nějakého –pokračovatele– bývalé rakouské monarchie, poněvadž není mezi právním stavem před převratem (28. 10. 1918) a po něm žádné právní kontinuity.“

žádoucí, a proto byly již v roce 1920 zahájeny rekodifikační práce.¹⁴³ Jejich výsledkem byla vládní osnova nazvaná „Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník“. Kvůli nevhodnému právně-politickému období však tento koncept nebyl nikdy přijat.

Úprava promlčení byla téměř bez výhrad převzata z všeobecného občanského zákoníku. Dle znění tohoto vládního návrhu práva promlčením taktéž zanikala, přestože o skutečný zánik (prekluzi) se nejednalo. Obecná promlčecí lhůta činila třicet let (u privilegovaných osob čtyřicet let), zvláštní promlčecí lhůta tři roky. Vládnímu návrhu nebyly cizí ani zápočet lhůty právního předchůdce či stavení a přerušení běhu promlčecí lhůty. Pozoruhodnou se tato osnova občanského zákoníku, co se promlčení týče, jeví přinejmenším ze dvou hledisek. Za prvé, dle ustanovení § 1335 tohoto návrhu mohlo dojít k promlčení i samého vlastnického práva. Toto ustanovení totiž zakotvilo pravidlo, kdy „Právo vlastnické zanikne, když v době promlčecí nebude proveden nárok na vydání věci (§ 146).“ Druhá mimořádnost byla etablována v ustanovení § 1369, podle něhož „Uplyne-li doba promlčecí, platí o promlčení námitky totéž, co platí o promlčení práva, není-li zákonem ustanoveno něco jiného.“ Užitím gramatického a logického výkladu tohoto ustanovení lze dojít k závěru, že byl-li by tento vládní návrh přijat, mohlo by s největší pravděpodobností docházet k promlčení možnosti vznést námitku promlčení, tj. jakési negaci promlčení, tedy stavu, kdy po uplynutí dostatečně dlouhé lhůty (lze se domnívat, že dvojnásobné)¹⁴⁴ bylo právo opět považováno za nepromlčené. Vystává však otázka, zda by takto obnovené právo mohlo být po uplynutí další promlčecí lhůty znovu promlčeno.

4.4 Občanský zákoník z roku 1950

Občanský zákoník z roku 1950, vyhlášený ve Sbírce zákonů dne 25. října 1950 a účinný od 1. ledna 1951, byl dalším z mnoha plodů, které přinesly rozsáhlé rekodifikační práce probíhající mezi lety 1948-1950 (známými také jako „právníková dvouletka“). Smyslem přijetí nového kodexu občanského práva (přezdívaného též „střední občanský

¹⁴³ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>, str. 2

¹⁴⁴ viz znění ustanovení § 1369 vládního návrhu

zákoník“)¹⁴⁵ bylo přiblížení československého občanského práva sovětskému vzoru a přizpůsobení jeho institutů ideálům rozvíjejícího se socialismu.

Ačkoliv se občanský zákoník z roku 1950 nemohl svým rozsahem (obsahoval pouze 570 paragrafů) vyrovnat ani s všeobecným občanským zákoníkem, ani s vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937, i tak si zachoval určitou standardní legislativní úroveň. Zásadní změny přinesl do úpravy vlastnického práva (soukromé vlastnictví zůstalo zachováno, nicméně bylo zastíněno vlastnictvím socialistickým), za účelem usnadnění realizace jednotného zemědělského družstevnictví opustil do té doby platnou superficiální zásadu a nadále již neobsahoval úpravu práva rodinného.¹⁴⁶ K dobru mu lze jistě přičíst odstranění právního dualismu panujícího na území nynější České a Slovenské republiky.¹⁴⁷

V oblasti promlčení nepřinesl občanský zákoník z roku 1950 převratné změny. Dle ustanovení § 86 odst. 1 se promlčovala práva (kladně lze hodnotit zákonodárcovu snahu o sjednocení terminologie, ovšem ani zde nebyl zcela důsledný a na několika místech hovoří o „promlčení nároku“ namísto o „promlčení práva“¹⁴⁸). Za nepromlčitelná byla považována osobní práva z poměrů rodinných a nezczizitelná práva socialistických právnických osob (ust. § 87). Vlastnické právo promlčení podléhalo, ovšem až v okamžiku, kdy ho jiný nabyt vydržením (ust. § 88).

Obecná promlčecí lhůta byla standardně tříletá (ust. § 90), jednalo-li se o práva zapsaná v pozemkové či železniční knize, práva uznaná dlužníkem či přiznaná rozhodnutím orgánu veřejné moci, činila promlčecí lhůta deset let (ust. § 91).

Vzhledem ke skutečnosti, že občanský zákoník z roku 1950 zrušil i všeobecný obchodní zákoník¹⁴⁹(zákon č. 1/1863 ř. z.), obsahoval i skrovnou obchodněprávní úpravu promlčení (ust. § 92 a 93).

Poslední ustanovení občanského zákoníku z roku 1950 týkající se promlčení (ust. § 99), po vzoru úprav předešlých, obsahovalo zákaz apriorního vzdání se

¹⁴⁵ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 87

¹⁴⁶ Rodinnoprávní materie byla z občanského zákoníku vyňata a přesunuta do vlastního zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

¹⁴⁷ srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 88

¹⁴⁸ viz ustanovení § 91 odst. 1, 92 a 93 občanského zákoníku z roku 1950

¹⁴⁹ S výjimkou ustanovení upravujících právní poměry družstev – viz ust. § 568 odst. 2 bod 2. občanského zákoníku z roku 1950

promlčení (přesněji práva vznést námitku promlčení) a zákaz ujednání si promlčecí lhůty delší než lhůty zákonné.

4.5 Občanský zákoník z roku 1964

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, který nabyl platnosti dne 26. února 1964 a účinnosti dne 1. dubna 1964, byl novou kodifikací občanského práva, která nahrazovala úpravu, jež byla na našem území platná a účinná necelých patnáct let, a která příležitostně odpovídala nové, ryze socialistické ústavě z roku 1960 (vyhlášené jako ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky), nazývané též „Socialistická ústava“¹⁵⁰. Občanský zákoník z roku 1964, ve svém původním znění, umožňoval státu větší ingerenci do života jeho občanů, po hospodářské stránce odrážel ve svých ustanoveních centrální direktivismus, záměrně vypustil tradiční soukromoprávní instituty (jakými jsou držba, vydržení, věcná břemena, vydědění, nájem a další) a celkově opouštěl římskoprávní tradici. To vše mělo za následek odklon od standardu evropského občanského zákonodárství.¹⁵¹

Původní znění občanského zákoníku z roku 1964 bylo, zejména díky událostem z listopadu 1989, kdy se Československo vrátilo k principům pluralitní demokracie, tržního hospodářství a právního státu dbajícího na ochranu lidských práv a základních svobod¹⁵², četnými novelami (za tu nejzásadnější lze označit zákon č. 509/1991 Sb.) pozměněno tak, aby reflektovalo nastalé společenské změny a aby se tento civilní kodex navrátil mezi moderní evropské civilistické kodifikace.

Pojetí promlčení v občanském zákoníku z roku 1964 (v původním znění) bylo v mnoha ohledech od úpravy v občanském zákoníku z roku 1950 odlišné. Oproti předchozí úpravě zákonodárce rozšířil výčet majetkových práv, která nepodléhala promlčení (ust. § 100 odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964). Na prvním místě stálo právo vlastnické, dále se nepromlčovala například práva osobního užívání bytů či práva z vkladů na vkladní knížce. Taktéž mezi ustanoveními upravujícími promlčení absentují

¹⁵⁰ PAVLÍČEK V. *Ústavní právo a státověda*. 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání. Praha: Linde, 2008, s. 213

¹⁵¹ srov. DVORÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 89-91

¹⁵² Tamtéž.

zákaz apriorního vzdání se práva vznést námitku promlčení¹⁵³ či smluvního ujednání promlčecí lhůty delší (a tedy i kratší), než je lhůta zákonná.

Ačkoliv byla obecná promlčecí lhůta tříletá, obsahoval tento zákon množství práv, která se promlčovala ve lhůtě kratší. V (subjektivní – viz dále) jednoleté lhůtě se tak kupříkladu promlčovala práva na náhradu škody (ust. § 106 odst. 1) či právo na vydání neoprávněně získaného majetkového prospěchu (dnešní terminologií „bezdůvodného obohacení“; ust. § 107 odst. 1). Přestože to v těchto ustanoveních není uvedeno explicitně, rozlišuje zde zákonodárce dvě¹⁵⁴ promlčecí lhůty – subjektivní a objektivní (viz dále). Subjektivní promlčecí lhůta byla, jak je uvedeno výše, jednoletá a počala běžet ode dne, kdy se poškozený (či oprávněný) dozvěděl o škodě (či majetkovém prospěchu) a o tom, kdo za ni odpovídá (či kdo jej získal). Objektivní promlčecí lhůta, tedy lhůta, která počala běžet vznikem škodné události nebo ziskem bezdůvodného obohacení a pro jejíž běh byla lhostejná vědomost o vzniku události či zodpovědné osobě, činila tři roky.

Počátek běhu promlčecí lhůty byl stanoven dnem, kdy mohlo být právo vykonáno poprvé (ust. § 101). I z tohoto pravidla obsahoval občanský zákoník z roku 1964 některé výjimky. Z těchto výjimek lze uvést například ustanovení § 104, v němž bylo zakotveno, že „*U práv na plnění z pojištění počíná běžet promlčecí doba za rok po pojistné události.*“

Úprava promlčení v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, tj. ve znění účinném do 31. prosince 2013, obsahovala oproti původnímu znění některé, více či méně významné, rozdíly. Mezi ty významnější lze zařadit prodloužení subjektivní promlčecí lhůty u práva na náhradu škody a na vydání bezdůvodného obohacení ze dvou na tři roky, zrušení ustanovení § 104 upravující počátek běhu promlčecí lhůty u práv na plnění z pojištění (úprava byla vyčleněna do vlastního zákona) či stanovení, že promlčecí lhůta práva na vydání dědictví počíná běžet od právní moci rozhodnutí, jimž se dědické řízení končí (na rozdíl od původního znění,

¹⁵³ Ačkoliv se nejednalo konkrétně o vzdání se práva vznést námitku promlčení, novelizujícím zákonem č. 509/1991 Sb. bylo do občanského zákoníku z roku 1964 zakotveno pravidlo stanovující, že „*Dohoda, kterou se někdo vzdává práv, jež mohou v budoucnosti teprve vzniknout, je neplatná.*“ (ust. § 574 odst. 2)

¹⁵⁴ Přísně vzato, zákonodárce rozlišoval lhůty tři – subjektivní a dvě objektivní, jejichž rozdíl spočíval v druhu subjektivním vztahu zodpovědné osoby k následku jejího jednání (zavinění). U nedbalostního zavinění byla promlčecí lhůta tříletá, u úmyslného desetiletá.

kdy byl počátek běhu promlčecí lhůty stanoven na den úmrtí zůstavitele či den prohlášení za mrtvého).

5. Promlčení v právních řádech vybraných evropských zemí

Úprava promlčení v českém právním řádu je, jak vyplývá mimo jiné i z důvodové zprávy k občanskému zákoníku, v mnohých ohledech inspirována zahraničními právními úpravami. S ohledem na historický vývoj naší země není překvapením, že tuzemské pojetí promlčení má nejblíže k úpravě rakouské a německé. Některé dílčí složky promlčení, jež zakotvuje občanský zákoník, lze nalézt i v úpravě švýcarské, polské (v obou např. zákaz vzdát se možnosti vznést námitku promlčení předem) či španělské (např. explicitní uvedení promlčení jen těch práv, u nichž nejsou v praxi pochybnosti).¹⁵⁵

5.1 Úprava promlčení v Německu

V německé právní úpravě a vlastně obecně v kontinentálním typu právní kultury je, na rozdíl od anglo-americké koncepce, promlčení považováno za institut práva hmotného, nikoliv procesního.¹⁵⁶ Obecná ustanovení o promlčení (něm. *Verjährung*) v občanském právu jsou obsažena v ustanoveních § 194 až 218 německého občanského zákoníku z roku 1896 (dále jen „BGB“)¹⁵⁷. BGB však, na rozdíl od občanského zákoníku, neobsahuje zvláštní ustanovení o promlčení v rámci téhož oddílu, nýbrž tato úprava je včleněna do jednotlivých ustanovení o právech či právních jednáních, jichž se týká (viz např. ust. § 438 BGB pro promlčení nároku z kupní smlouvy).

Na rozdíl od tuzemského pojetí se dle BGB promlčuje nárok (*Anspruch*), který je zde definován jako právo požadovat po jiné osobě, aby tato něco konala nebo se nějakého jednání zdržela (ust. § 194 BGB).

Obecná promlčecí lhůta je stanovena v délce tří let (ust. § 195 BGB). Jedná-li o promlčení nároků v souvislosti s nemovitými věcmi, přesněji pozemky (*Grundstück*), promlčecí lhůta činí deset let (ust. § 196 BGB). V ust. § 197 BGB jsou uvedeny zvláštní nároky, které se promlčují ve lhůtě třicetileté. Mezi těmito je například nárok na

¹⁵⁵ srov. Důvodová zpráva k NOZ ze dne 3.12.2012, dostupná na:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁵⁶ srov. WEINHOLD, D. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 23

¹⁵⁷ viz úplné znění německého občanského zákoníku (BGB), dostupné na: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>

náhradu škody, která vznikla úmyslným ublížením na životě, zdraví či svobodě, nebo nárok, který byl pravomocně přiznán orgánem veřejné moci.

Počátek běhu promlčecí lhůty je stanoven na poslední den toho roku, v němž nárok vznikl a v němž se osoba oprávněná (doslovně „věřitel nároku“ – *Gläubiger von den Anspruch*) dozvěděla (nebo dozvědět mohla) o okolnostech jeho vzniku a osobě dlužníka (ust. § 199 odst. 1 BGB). Je zřejmé, že toto pojetí je hlavním zdrojem úpravy v českém občanském zákoníku.

BGB upravuje taktéž stavení promlčecí lhůty (*Hemmung*) i její přetržení, jehož důsledkem je započetí a běh nové promlčecí lhůty.

5.2 Úprava promlčení ve Velké Británii

Promlčení v rámci anglosaského typu právní kultury je vůči kontinentální úpravě poměrně obtížné terminologicky vymezit, výraz promlčení totiž odpovídá více anglickým ekvivalentům (*limitation, limitation of actions, barring by limitation* či *prescription*)¹⁵⁸.

Stěžejním zákonem úpravy promlčení ve Velké Británii je zákon zvaný „*Limitation act 1980*“ (dále jen LA 1980).¹⁵⁹ Jak je uvedeno výše, promlčení je zde institutem práva procesního. Marným uplynutím promlčecí lhůty není zánik práva, nýbrž zaniká možnost ochrany (*remedy*), přesněji zaniká možnost podat žalobu^{160, 161}.

Dalším rozdílem oproti tradiční kontinentální, zejména tedy tuzemské právní úpravě, je absence obecně stanovené délky promlčecí lhůty (srov. ust. § 629 občanského zákoníku) za současné existence množství promlčecích lhůt zvláštních. V následujícím textu jsou uvedeny příklady délek promlčecích lhůt. Méně závažné civilní delikty (*torts*) se obecně promlčují v šestileté promlčecí lhůtě, počínaje dnem vzniku škody (část první, sekce 2 LA 1980). Ve dvanáctileté promlčecí lhůtě se promlčují žaloby na ochranu práv vyplývajících z hypotéčních úvěrů (část první, sekce 20 LA 1980). Za tři roky se promlčí žaloby na náhradu újmy způsobené na zdraví [části první, sekce 11 (4)

¹⁵⁸ srov. LE DOCTE, E. *Čtyřjazyčný právní slovník*. 1. vydání. Praha: Codex, 1997, s. 387

¹⁵⁹ viz úplné znění zákona *Limitation Act 1980*, dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/58>

¹⁶⁰ Pro jednodušší a srozumitelnější vyjádření bude dále v textu namísto správného „promlčení možnosti podat žalobu“ užíváno zkrácené, avšak ne tak přesné vyjádření „promlčení žaloby“.

¹⁶¹ srov. WEINHOLD D. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 23-24

LA 1980]. V jednoleté promlčecí lhůtě se pak promlčuje žaloba na odčinění újmy způsobené urážkou na cti (*defamation*; část první, sekce 4A LA 1980).

Pokud se jedná o stanovení počátku běhu promlčecí lhůty, tento se různí v závislosti na tom, o jaké se jedná právo. U náhrady škody se rozlišuje, zda byla škoda způsobena porušením povinností smluvních, či mimosmluvních. V případě, že škoda byla způsobena porušením povinnosti vyplývající ze smlouvy, počíná šestiletá promlčecí lhůta běžet ode dne, kdy byla smluvní povinnost porušena. Byla-li škoda způsobena porušením povinnosti mimosmluvní, je počátek stanoven objektivně, neboť promlčecí lhůta počíná běžet ode dne vzniku škody.¹⁶²

Anglická úprava promlčení zná taktéž institut přetržení promlčecí lhůty, k němuž může dojít např. písemným uznáním dluhu nebo konkludentně zaplacením jeho části. S ohledem na silnější postavení soudce v řízení (soudce právo nejen nalézá, ale i tvoří) může být promlčecí lhůta u některých práv (např. na ochranu osobnosti) soudcem prodloužena, popř. její uplynutí ve výjimečných případech (odčinění újmy na zdraví či životě) zcela vyloučeno.¹⁶³

¹⁶² srov. WEINHOLD D. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 23-24

¹⁶³ Tamtéž.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo poskytnout komplexní a vyčerpávající pojednání o právním institutu promlčení. Tohoto záměru mělo být dosaženo nejen definicí pojmu promlčení a podrobným výkladem o institutu samém, ale i postupným a detailním rozbořením jeho úpravy v aktuálně platném a účinném kodexu civilního práva, která byla místy komparována s úpravou předcházející, za současného přispění závěrů a poznatků vzešlých z rozhodovací praxe Nejvyššího a Ústavního soudu, které jsou navzdory době svého vzniku použitelné i dnes.

Z důvodů, aby nebyla tato práce hodnocena jako příliš přímočará a povrchní, byl ve výkladu vyčleněn nezanedbatelný prostor i pro vhled do evoluce úpravy promlčení na našem území, přičemž byly okrajově dotčeny i možné příčiny geneze samé. Každý milník v historii našeho civilního práva byl stručně shrnut a zasazen do kontextu doby svého vzniku. Poté již byla pozornost soustředěna opět jen na promlčení.

Mohlo by se jevit, že s ohledem na časovou a logickou posloupnost by historická úprava měla předcházet pojednání o úpravě současné. Navzdory tomu bylo přijato rozhodnutí, že bude vhodnější nejprve objasnit podstatu promlčení a přiblížit jej ve známém prostředí. Poté, co bude dosaženo jistého stavu poznání o tomto právním institutu, a koncentrace čtenáře nebude rozptylována nejasnostmi z důvodů absence elementárních znalostí, bude nabídnuta možnost nahlédnout do historických pojetí, zamyslet se nad nimi a porovnat starší právní úpravy s úpravou *de lege lata*.

Aby se předešlo i jednostranně tuzemskému zaměření této práce, pojednává poslední kapitola o úpravě promlčení ve významných zahraničních právních řádech. Z mnohých zahraničních právních úprav byly vybrány úpravy německá a britská, a to i z toho důvodu, aby byla přiblížena problematika promlčení i komparací různých právních systémů.

Na úplný závěr nezbyvá než vyslovit přání a doufat, že tato diplomová práce dostala všemu, co si (nejen) v úvodu předsevzala.

Seznam zkratek

občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
občanský zákoník z roku 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
důvodová zpráva k občanskému zákoníku	důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
zákon o rodině	zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
obchodní zákoník	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
občanský soudní řád	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základní práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění zákona č. 162/1998 Sb.
ABGB	zákon č. 946/1811 Sb. z. s., všeobecný občanský zákoník (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)
NS ČR, Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
ÚS ČR, Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
Nejvyšší soud ČSR	Nejvyšší soud Československé republiky
BGB	německý občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch)
LA 1980	Limitation Act 1980

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie, učebnice a komentáře

DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013

GERLOCH, A. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009

HARVÁNEK, J. a kolektiv autorů. *Teorie práva, 1. vydání*. Brno: MU, 1998

HORA, V. *Učebnice civilního práva procesního*. Praha: Nákladem spolku československých právníků Všehrd, 1947

JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 9. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2004

KANT, I., *Základy metafysiky mravů*. 2. vydání. Praha: Svoboda, 1990

KINCL, J., URFUS V., SKŘEJPEK M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995

KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 1995, s. 141 či GERLOCH, A. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009

KUKLÍK, J. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009

LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014

LAVICKÝ, P., POLIŠENSKÁ, P. *Judikatura k rekodifikaci. Promlčení a prekluze*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2013

LE DOCTE, E. *Čtyřjazyčný právní slovník*. 1. vydání. Praha: Codex, 1997

MALÝ, K. a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3 přepracované vydání, Praha: Linde Praha, a. s., 2003

MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014

PAVLÍČEK V. *Ústavní právo a státověda*. 2. podstatně rozšířené a doplněné vydání. Praha: Linde, 2008

SCHELLEOVÁ I., SCHELLE K. *Civilní kodexy: 1811-1950-1964*. 1. vydání. Brno: Doplněk, 1993

SOMMER O. *Učebnice soukromého práva římského. I. díl. Obecné nauky*. Praha, 1946

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I (§ 1 až 654)*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014

ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006

VÁŽNÝ, F. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských*. Praha: Právnícké vydavatelství, společnost s r.o., 1924, č. 15791

WEINHOLD D. *Promlčení a prekluze v obchodních závazkových vztazích*. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009

Články

ELIÁŠ, K. Návrh úpravy promlčení v osnově občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2

DERKA, L. *Námitka promlčení vznesená v odvolacím řízení*. Soudní rozhledy. 2003, č.

BUREŠOVÁ, S., ZOUBEK, H.. Uplatnění námitky promlčení v odvolacím řízení. *Soudní rozhledy*. 2005, č. 5

CHALUPA L. Promlčení práva na odstranění neoprávněné stavby. *Právní rádce*. 1999, č. 5

BAUDYŠ, P. K promlčení zástavního práva. *Právní rozhledy*, 2008, č. 7

TICHÝ, L. Promlčení. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 1-2

WEYR F. Sukcesorství československého státu a recepční zákon č. 11 z r. 1918. *Časopis pro právní a státní vědu*. Roč. 21, 1938

Judikatura

rozhodnutí NS ČSR Rv II 246/35

stanovisko NS ČSR z 28.3.1975, sp. zn. Cpj 34/74

rozsudek NS ČR ze dne 22.7.1999, sp. zn. 30 Cdo 1229/1999

rozsudek NS ČR ze dne 17.4.2002, sp. zn. 22 Cdo 432/2002

usnesení ÚS ČR ze dne 4.7.2002, sp. zn. III. ÚS 21/02

rozsudek NS ČR ze dne 29.10.2003, sp. zn. 32 Odo 879/2002

rozsudek NS ČR ze dne 29.10.2003, sp. zn. 32 Odo 879/2002

rozsudek NS ČR ze dne 26.11.2003, sp. zn. 33 Odo 630/2002

rozsudek VS v Olomouci ze dne 17.2.2004, sp. zn. 1 Co 63/2003

rozsudek VS v Praze ze dne 18.10.2004, sp. zn. 9 Cmo 274/2004

rozsudek NS ČR ze dne 18.1.2006, sp. zn. 21 Cdo 2048/2004

rozsudek NS ČR ze dne 8.2.2007, sp. zn. 21 Cdo 681/2006

rozsudek NS ČR ze dne 28.6.2007, sp. zn. 30 Cdo 792/2007

rozsudek NS ČR ze dne 26.9.2007, sp. zn. 32 Cdo 150/2007

rozsudek NS ČR ze dne 5.2.2008, sp. zn. 22 Cdo 3515/2006
rozsudek NS ČR ze dne 30.4.2008, sp. zn. 33 Odo 848/2006
rozsudek NS ČR ze dne 27.5.2008, sp. zn. 32 Cdo 4291/2007
rozsudek NS ČR ze dne 24.7.2008, sp. zn. 33 Odo 846/2006
rozsudek NS ČR ze dne 12.11.2008, sp. zn. 31 Cdo 3161/2008
rozsudek NS ČR ze dne 9.12.2010, sp. zn. 26 Cdo 78/2010
rozsudek NS ČR ze dne 23.2.2011, sp. zn. 25 Odo 2549/2008
náleží ÚS ČR ze dne 25.5.2011, sp. zn. IV. ÚS 2842/10
náleží ÚS ČR ze dne 26.6.2012, sp. zn. I. ÚS 718/11

Zákony

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 (v důsledku nepřijetí bez označení)
zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění
zákona č. 209/2000 Sb.
zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 145/1934 Sb., o pojistné smlouvě
zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základní
práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění zákona č.
162/1998 Sb.

zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého

zákon č. 1/1863 ř. z., všeobecný zákoník obchodní

zákon č. 946/1811 Sb. z. s., všeobecný občanský zákoník

Internetové zdroje

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

www.nsoud.cz

<http://nalis.usoud.cz>

<http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/>

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/58>

Resumé

Právní institut promlčení je součástí právních systémů již od dob římského práva, přesto se nejedná o právní relik, který by v moderní pojetí práva neměl své místo. Promlčení je právním institutem, jenž je nedílnou součástí moderních právních řádů a jehož význam v právu je ověřen tradicí čítající více jak patnáct set let.

Cílem této diplomové práce je podat komplexní výklad o institutu promlčení v oblasti občanského práva. Tato závěrečná práce v pěti kapitolách přibližuje postavení promlčení mezi ostatními právními skutečnostmi, podrobuje ho důkladné analýze, poskytuje vhled do úpravy promlčení *de lege lata* i její evoluci na našem území v historických civilněprávních kodifikacích a komparuje ji s pojetími vybraných evropských zemí.

První kapitola pojednává obecně o právních skutečnostech, tyto skutečnosti dělí podle tradičního klíče a na základě tohoto dělení mezi ně řadí institut promlčení.

Druhá kapitola definuje pojem promlčení, poukazuje na jeho smysl, analyzuje jeho dílčí složky, podrobuje námitku promlčení testu souladu s dobrými mravy, vypočítává práva, která promlčení podléhají, a uvádí, která jsou naopak zákonodárcem prohlášena za nepromlčitelná. V této kapitole jsou taktéž nastíněny odlišné názory soudní praxe na uplatnění námitky promlčení v odvolacím řízení.

Třetí kapitola je věnována promlčecí lhůtě, a to s akcentem na nově upravené dělení promlčeních lhůt, stanovení okamžiku počátku jejich běhu, jejich délky dle obecných i zvláštních ustanovení, stavení jejich běhu a jejich přetržení.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na samu genezi institutu promlčení v římskoprávním *ius civile* a jeho následný vývoj v kodifikacích občanského práva na našem území, od všeobecného občanského zákoníku po občanský zákoník z roku 1964.

V poslední kapitole je poskytnut stručný vhled do vybraných zahraničních úprav promlčení. Konkrétně jsou na tomto místě přiblížena pojetí promlčení v Německu a Velké Británii.

V závěru diplomové práce je obsaženo krátké shrnutí právní problematiky institutu promlčení a jsou zde stručně zhodnoceny nejvýznamnější změny, které s sebou s účinností od 1. ledna 2014 přinesl zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Abstract

Limitation as a legal fact

Legal institute of limitation has been a part of the legal system since the days of Roman law, yet it is not a legal relic, which in the modern concept of rights had their place. Limitation is a legal institute that is an integral part of modern legislation and whose meaning in law is a proven tradition of more than fifteen hundred years.

The aim of this thesis is to give a comprehensive explanation about the institute of limitation in civil law. This thesis divided into five chapters approaches the status of limitation among other legal facts, subjecting it to a thorough analysis, gives the view on the concept of limitation *de lege lata* and its evolution in our country through historic civil law codification and compares its approach with adjustments in selected European countries.

The first chapter discusses general information about legal facts which are divided by traditional keys and on the basis of this division and between them rest the institute of limitation.

The second chapter defines the concept of limitation, refers to its meaning, analyzes its components, tests subjects objection of forfeiture accordance with good manners, calculates the rights that are subject to limitation and states that are contrary legislature declared inviolable. This chapter also outlines the different opinions of judicial practice the defense of limitation in the appeal.

The third chapter is devoted to a period of limitation, with an emphasis on newly modified division period of limitation shall, determining the moment of the beginning of the course, according to their length, both general and specific provisions of their houses and run their break.

The fourth chapter focuses on the very genesis of the limitation period in Roman law institute *ius civile* and the subsequent development of the codification of civil law in our country, from the General Civil Code after the Civil Code of 1964.

The final chapter gives a brief insight into selected foreign regulations of limitations. Specifically, at this point, they approached the concept of limitation in Germany and Great Britain.

In conclusion, the thesis contains a brief summary of the legal issues of limitation and are briefly reviewed the most significant changes that come with it , with effect from 1 January 2014 by Law no. 89/2012 Coll., Civil Code.

Klíčová slova

Promlčení, promlčecí lhůta, právní skutečnost

Keywords

Limitation, period of limitation, legal fact